

Van Renesse (van Zierikzee)

door

B. de Keijzer

Inleiding

Bij het samenstellen van de publicaties over de ‘Borgen voor Jan van Renesse en Dirk van Brederode uit 1292’¹ en ‘De Keulse *oervede* oorkonden, 1270-1271’² was het noodzakelijk de genealogie van het geslacht Van Renesse, met name de oudste generaties, op basis van de beschikbare archiefbronnen opnieuw samen te stellen. Dit in verband met het feit dat tot nu in de genealogische informatie over dit geslacht³ geen of onvoldoende antwoord gevonden werd op de vraag hoe de familierelatie met bijvoorbeeld de geslachten Van Voorne, Van Brederode, Van Cats, en in latere instantie met die Van Heusden, liepen.

Het geslacht Van Renesse is uitgewerkt tot en met de kleinkinderen van Costijn II van Renesse (1229-1244). Het geslacht heeft zich daarna voortgezet via Hendrik van Renesse, heer van Baarland (IV, sub. 3), en is in 1855 uitgestorven.⁴

De rol, die zowel Jan I van Renesse als zijn zoon Jan II van Renesse tussen 1290 en 1304 hebben gespeeld, als de meest vooraanstaande Zeeuwse edelen in de kwesties tussen de graaf van Holland en de graaf van Vlaanderen enerzijds en de graaf van Holland en de Zeeuwse edelen anderzijds betekent dat zij gemiddeld meer dan gebruikelijk in die periode in oorkonden worden genoemd. Deze oorkonden worden zo veel mogelijk aangehaald waarbij genoemde kwesties een onderdeel van uitmaken. Voor de goede orde, deze publicatie is een genealogie en geen verhandeling over de politieke gebeurtenissen in de genoemde periode.

Emmen, 2021 (afgesloten 1 juni).⁵

Het heraldisch wapen

Het heraldisch wapen, dat door de familie Van Renesse wordt gevoerd, luidt: ‘in een rood veld bezaaid met gouden blokjes een klimmende aanzijnde leeuw van goud, genageld en getongd van blauw.’⁶ Behoudens de blokjes wordt dit zelfde wapen ook gevoerd door de heren van

¹ B. de Keijzer, *De borgen voor Jan van Renesse en Dirk van Brederode uit 1292* (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

² De publicatie daarvan zal te zijner tijd volgen op HoGenDa.

³ Te noemen o.a. J.W. des Tombe, *Het geslacht van Renesse* (1897). Daarnaast is er is veel gepubliceerd over het geslacht Van Renesse in allerlei genealogische tijdschriften, maar dat betreft hoofdzakelijk de afstammelingen van Hendrik van Renesse, heer van Baarland.

⁴ Nederlands Adelsboek jrg. 43 (1950), blz. 227.

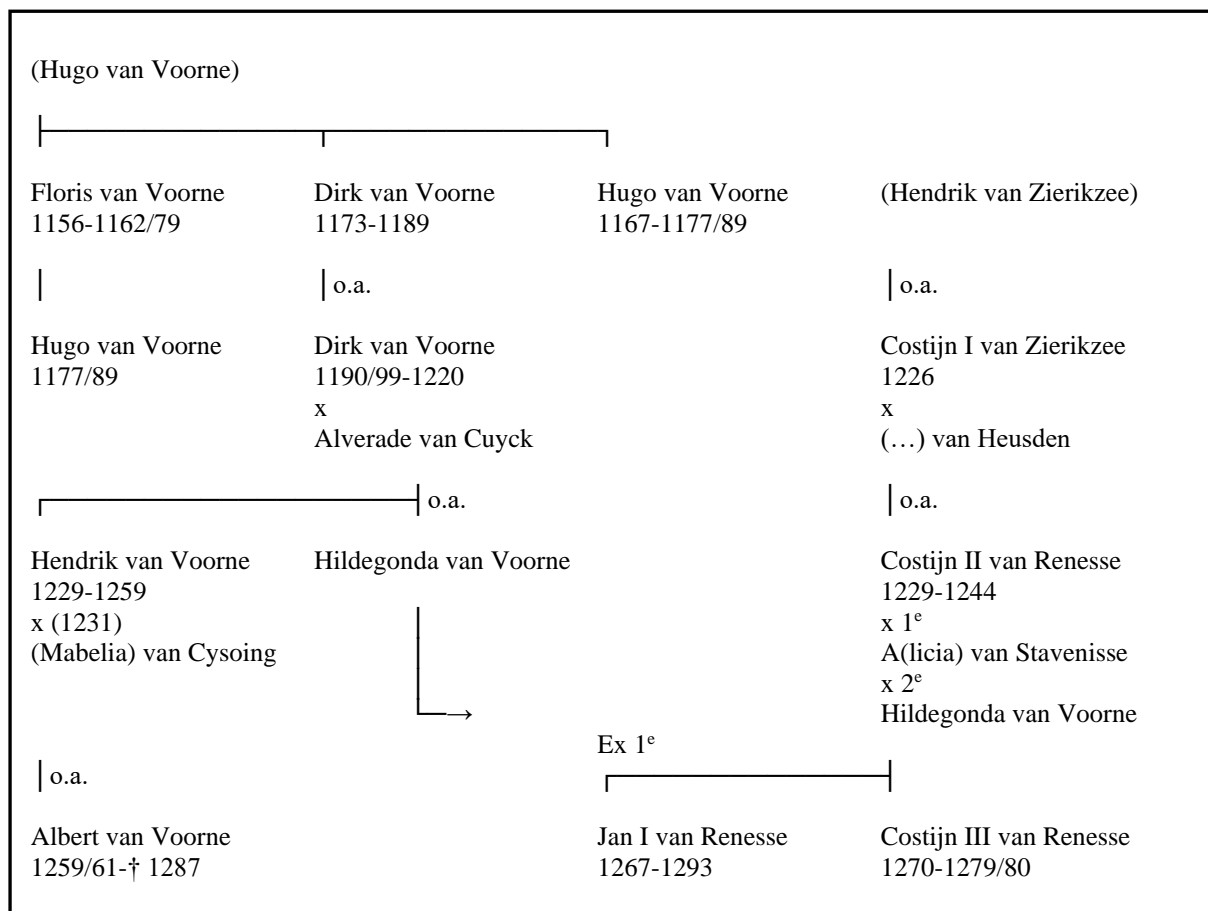
⁵ Eventuele aanvullingen en verbeteringen op deze publicatie s.v.p. richten aan de webmaster van HoGenDa: webmaster@onsvoorgeslacht.nl

⁶ Pastoureau, *Wapenboek Bellenville*, no. 771 (facsimile, fol. 41), no. 1524 en 1736; Van Helmont, *Wapenboek Gelre*, no. 1042 (facsimile, fol. 84).

Voorne, burggraven van Zeeland. Op basis hiervan heeft men in het verleden naar een familieverband gezocht wat tot wilde speculaties heeft geleid.⁷

Dat er familieverbanden tussen beide geslachten bestaan dat is wel zeker, maar er is geen bloedverwantschap in de mannelijke lijn aantoonbaar. De klimmende leeuw als heraldisch motief is bepaald niet uniek en wordt door vele families in Holland en Zeeland gevoerd, waarbij zelfs enige familiegroepen kunnen worden onderscheiden.⁸

Een bevestiging van het familieverband tussen de geslachten Van Voorne en Van Renesse, komt in een oorkonde van 23 maart 1276 tot uitdrukking. Op die datum ontslaat Albert, heer van Voorne, de in zijn gebied wonende ‘cijnsplichtigen’ van de Sint Baafsabdij van de keurmede. Getuigen zijn: ‘dominus Theodericus, miles, noster avuncules, dominus Iohannes, noster consangwineus, miles, de Rienesse et Constinus, frater eius’.⁹ Albert, heer van Voorne, betitelt in deze oorkonde nauwkeurig zijn familierelatie tot de eerste getuige, terwijl hij voor de broers een meer algemene term gebruikt om het familieverband te duiden (geneagram 1).

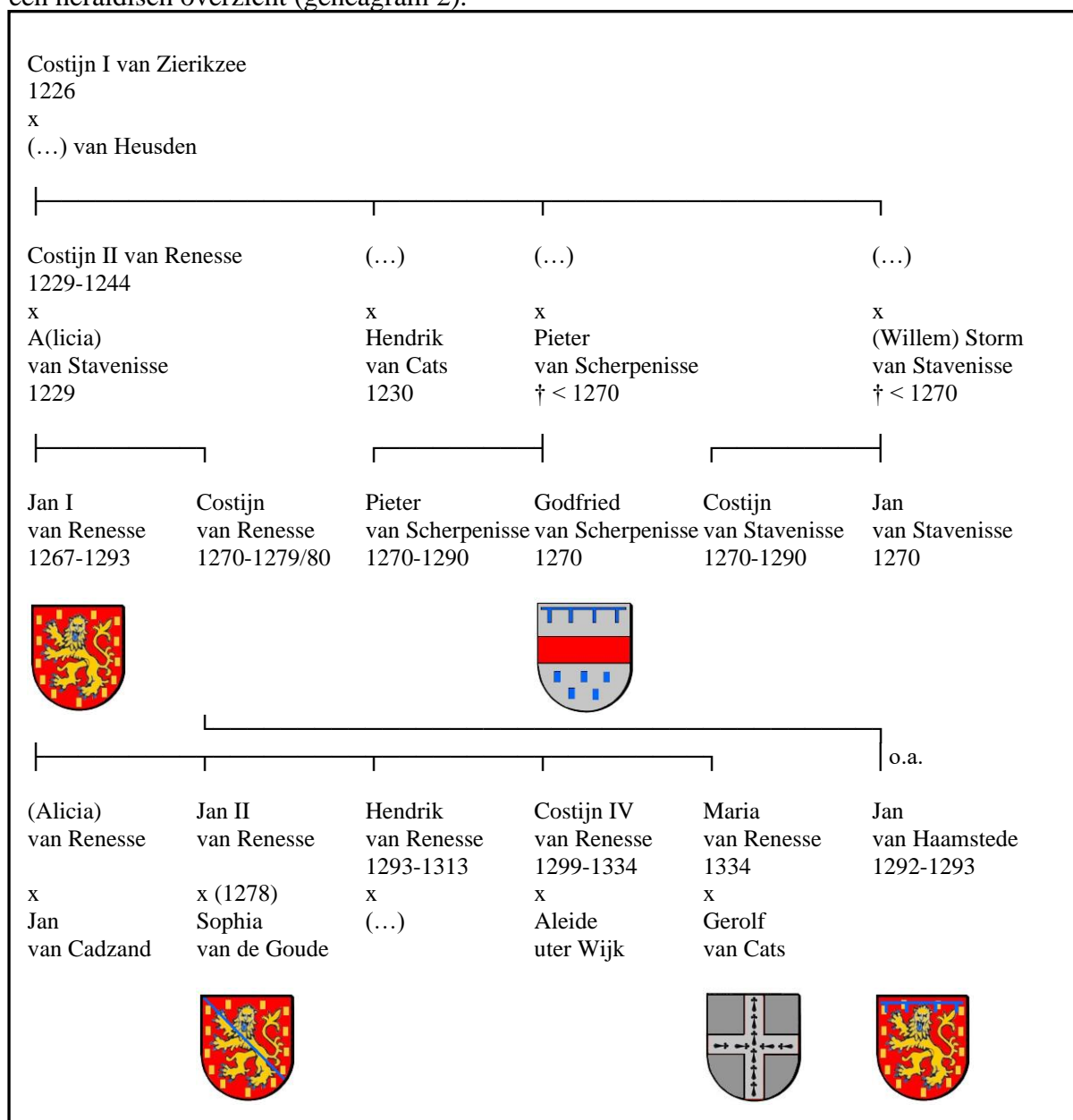
Geneagram 1. Familieverband tussen Van Voorne en Van Renesse.

⁷ De Navorscher jrg. 12 (1862), blz. 345-346; Heraldieke Bibliotheek jrg. 3 (1874), blz. 69-70.

⁸ Te noemen in Holland tot 1300 op basis van het CSN: [1] de familiegroep Van Teylingen (Van Benthem, Van Langerak, Van Tol, Van Brederode, Van de Doortoge), [2] de familiegroep Van Noordwijk (Van de Boekhorst, Van Velsen), [3] Van Alkemade, [4] Van Heemskerk; in Zeeland: [5] Van Coudekerke, [6] Van Mallant, [7] Van Sabbinge.

⁹ OHZ III no. 1701, d.d. 23-3-1276.

Voor wat betreft de familie Van Renesse volgt hierna op basis van de bewaard gebleven zegels een heraldisch overzicht (geneagram 2).

Geneagram 2. Wapenschouw.

Het geslacht Van Zierikzee

Bij het onderzoek naar de familie Van Renesse kwam naar voren dat de oudste Costijn (1226) met de toenaam Van Zierikzee voorkomt. Dit betekende dat het onderzoek werd verbreed naar alle naamdragers Van Zierikzee. Hierbij bleek dat inderdaad de families Van Zierikzee en Van Renesse, gezien hun samenlopende belangen en bezittingen, van oorsprong één familie is geweest.

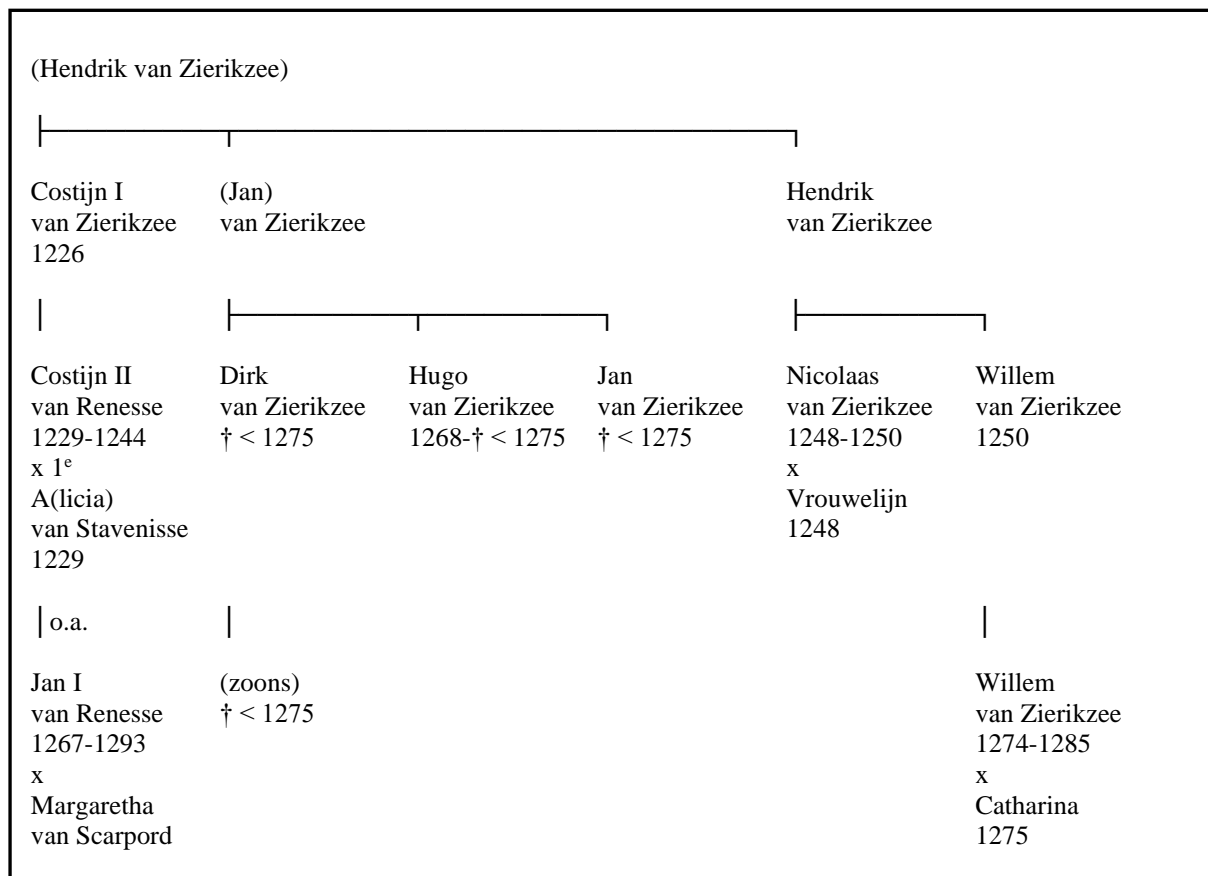
In 1229 werd bijvoorbeeld door graaf Floris IV toegezegd dat de dochter van heer Costijn indien er geen wettige zonen zouden zijn onder andere beleend zou worden met het land, dat

men ‘Dirksland’ noemt. Ook de andere leden van de familie Van Zierikzee hadden belangen in Zierikzee en Dirksland.

Op 24 juni 1275 gaven de deken en het kapittel van Sint Jan op verzoek van graaf Floris V hun tienden nabij de stad Zierikzee, eens in gezamenlijk bezit van heer Hugo van Zierikzee, ridder, diens broer Jan, en de zoons van Dirk van Zuutdike, in erfelijke pacht aan Willem, zoon van Willem, burger van Zierikzee.¹⁰

Dirksland zal verloren zijn geraakt, want op 21 februari 1276 geeft graaf Floris V aan heer Albert van Voorne in plaats van 200 pond Hollands, die hij hem schuldig is, het schorregebied Dirksland ten zuiden van de Zonnemare, eens in bezit van heer Hugo van Zierikzee, ridder, diens broer Jan, en de zoons van Dirk van Zierikzee, onder voorbehoud van nakoop.¹¹ In een daarop volgende oorkonde wordt door graaf Floris V op 2 januari 1279 het land Dirksland in vrij eigendom aan heer Albert van Voorne verkocht, waarbij de vroegere eigenaars worden opgesomd.¹² Nog op 3 juli 1334 blijkt de relatie met Dirksland te zijn, want op die dag verkoopt graaf Willem III alle goederen, gelegen Dirksland, die hij was aangekomen na het overlijden van heer Costijn IV van Renesse.¹³

Ondanks de schaarse gegevens laten de leden van de familie Van Zierikzee zich samenvatten tot een min of meer samenhangend geheel (geneagram 3).

Geneagram 3. De familie Van Zierikzee.

¹⁰ OHZ IV no. 1697, d.d. 24-6-1275.

¹¹ OHZ III no. 1716, d.d. 21-2-1276.

¹² OHZ IV no. 1846, d.d. 2-1-1279.

¹³ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 103, no. 630, resp. 304, fol. 128, no. 648, d.d. 3-7-1334.

Goederen

De familie Van Renesse bezat, zoals blijkt uit een oorkonde van 1313, een aaneengesloten complex van eigen- en leengoederen, gelegen in de kop van Schouwen.

Een bijzonder belangrijke oorkonde, waarin de basis van het goederencomplex is gelegd, is die van 15 mei 1229, waarin graaf Floris IV een goederenruil aangaat met heer Costijn onder nader omschreven voorwaarden. Heer Costijn verkrijgt de haaimannen¹⁴ en duinen van het westendeel van Schouwen, uitgezonderd Burgh en Haamstede met de daarbij behorende haaimannen (en duinen), maar niet eerder dan nadat een (land)scheiding heeft plaatsgevonden. Graaf Floris IV verkrijgt daartegenover van heer Costijn diens goederen, gronden, veste, renten en rechten, gelegen in Zierikzee.¹⁵ Het lijkt er op dat het initiatief is uitgegaan van graaf Floris IV omdat hij zoals hierna blijkt nogal wat concessies doet.

Heer Costijn zal de haaimannen (en duinen) in leen houden met de ‘alinge’.¹⁶ Verder zal hij de ‘braken’¹⁷ mogen berechten, waarvan de opbrengsten voor hem zullen zijn, behalve bij doodslag want dan spreekt de graaf recht. In dat geval zullen de revenuen verdeeld worden ieder voor de helft. Als iemand in de duinen of weiden met beesten op een andere wijze schade berokkent of op hazen jaagt en heer Costijn dat niet ‘beleren mochte’, dan spreekt de graaf recht maar de revenuen daaruit zullen geheel aan heer Costijn komen. Niemand wordt toegestaan om in de haaimannen of in de ambachten Burgh of Haamstede van de graaf te wonen, tenzij hij een jaar en een dag ergens anders heeft gewoond. Voorts zal Hendrik Allard Poelvoetszoon gehouden zijn niemand toe te staan om op zijn haaimannen te wonen, die daarvoor op de haaimannen, die nu van heer Costijn zijn, woonden; ook zal hij geen kerk mogen bouwen.

Het leen omvat dus niet alleen de gronden maar ook de lage rechtsmacht. Het is uitgegeven als recht leen, want in het geval heer Costijn sterft zonder een wettige zoon, zal zijn dochter van de graaf het land, dat men Dirksland noemt, in leen krijgen en haar vaders leengoed in Duiveland. Dus niet de haaimannen en de duinen in het westendeel van Schouwen. Zij mag niet trouwen buiten toestemming van de graaf en haar ‘magen’ (familie) om. Mocht deze dochter overlijden zonder een zoon maar wel een dochter, dan zal deze dochter haar moeders leengoed in Duiveland behouden, dus zonder Dirksland. Voorts krijgt heer Costijn in leen een jaarlijkse uitkering van vijf mark. Mocht iemand heer Costijn in deze haaimannen en duinen onrecht doen, dan zal de graaf recht spreken. In het geval de graaf Burgh of Haamstede (de twee ambachten lijken overigens onlosmakelijk met elkaar verbonden te zijn) wil verkopen, dan krijgt heer Costijn het eerste recht om te kopen op basis van de waarde die een ander er voor zou willen geven. Ten slotte wordt vastgelegd dat indien vrouwe A., de vrouw van heer Costijn, haar man overleeft, zij de voogdij over haar dochter zal voeren totdat zij trouwt.

In de oorkonde van 1229 verkreeg heer Costijn dus een voorkeursrecht om als eerste Burgh en Haamstede te kopen, wanneer de graaf besloot om het te verkopen. Dit betekent dat de graaf op dat moment er vrijelijk over kon beschikken, want nog in 1226 was er sprake van een Costijn, zoon van Costijn van Haamstede. Gezien de gevoerde toenaam zal het hier gaan om

¹⁴ Dit zijn geheel of gedeeltelijk door duinen ingesloten gronden, die vrij van dijklasten waren.

¹⁵ OHZ II no. 485, d.d. 15-5-1229.

¹⁶ Dat wil zeggen in zijn geheel dus met aanwassen e.d.

¹⁷ Misdaden.

de vroegere leenman van de graaf van deze ambachten. Hij moet dan tussen 1226 en 1229 zijn overleden zonder nazaten, waarna de ambachten zijn teruggevallen aan de graaf.

Op 1 februari 1250 verkocht Rooms-koning Willem zijn haaimannen te Burgh, Haamstede en Zuidkerke, aan Nicolaas, zoon van Hendrik van Zierikzee, en verklaart de koopsom te hebben ontvangen.¹⁸ Kort hierna, op 31 maart, wordt de verkoop herhaald maar nu blijkt dat Willem van Zierikzee, broer van Nicolaas, 1/4^e deel van de haaimannen te Burgh en Haamstede zal ontvangen.¹⁹ De haaimannen zullen daarna door de broers in leen van de grafelijkheid zijn gehouden. In de verkoop wordt geen gewag gemaakt van de ambachten Burgh en Haamstede. Dat is juist want na het overlijden, tussen 1293 en 1296, van Jan van Haamstede, de kleinzoon van heer Costijn, is er een oorkonde van 1299 waaruit valt op te maken dat hij de ambachten Burgh en Haamstede als rechtleen heeft gehouden en waren vrijgefallen aan de grafelijkheid. Helaas is er geen oorkonde bewaard gebleven waaruit blijkt wanneer en door wie het voorkeursrecht is uitgeoefend.

Witte, (half)broer van de graaf Jan I, belooft op 12 oktober 1299 ‘dat ghoed dat Jans was van Hamstede’ dat de graaf hem heeft toegewezen, desgewenst weer aan de graaf zal afstaan,²⁰ waarna op 13 oktober 1299 graaf Jan I met toestemming van Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen, aan zijn broer Witte, de heerlijkheid Haamstede zoals ‘Jan van Haemstede ende zijn vader haer Costijn besaten’, die na het overlijden van Jan in het bezit was gekomen van graaf Floris V, schenkt, en beveelt de ingezetenen Witte gehoorzaam te zijn.²¹ Kennelijk is de schenking van vrij korte duur geweest en daarvoor in de plaats een toezegging gedaan van een jaarlijkse uitkering van 500 pond.

Nadat op 9 april 1312 Hendrik- en Costijn van Renesse, broers, ridders, afstand hadden gedaan, mede namens hun moeder en andere erfgenamen, van hun goederen, gelegen in Schouwen en Duiveland, kon graaf Willem III daar vrijelijk over beschikken.²² Dit blijkt uit de oorkonde toen op 20 mei 1313 graaf Willem III in plaats van een jaarlijkse uitkering van 500 pond aan zijn neef Witte ‘al het goed, dat was heer Jans van Renesse, ende zijne broeders, ende vrouw Margrieta, hoire moeder, ende Jans van Haemstede, liggende binnen Schouwen ambachte’ schonk.²³ Bij deze schenking wordt opgemerkt dat wijlen graaf Jan, zijn neef, zijn broeder Witte een jaarlijkse uitkering van 500 pond had beloofd. Voorts wordt het volgende gememoreerd: ‘Ende want Vrouwe Margriet, vrouwe van Nesse (Renesse), wilneer Haer (Jan van Renesse, en Haer) Henric ende Haer Costyn, haer kinderen, op (een) deel van deser goeden voerscreven besoent waren’. Het ziet er naar uit dat deze zin niet geheel correct is weergegeven. Daarom is de tekst tussen haakjes aangevuld. Hieronder volgt een specificatie van de genoemde leengoederen, waaronder die van Jan van Haamstede onder de letters d, e, en g.

Specificatie van de goederen, vermeld in de hiervoor genoemde oorkonde:

- a. de duinen van Schouwen;
- b. het ambacht Westland;
- c. het dorp ‘ter Nyerhaven’ (Brouwershaven);
- d. het ambacht te Burgh;
- e. het ambacht te Haamstede;
- f. het ambacht te Koudekerke;

¹⁸ OHZ II no. 838, d.d. 1-2-1250.

¹⁹ OHZ II no. 846, d.d. 31-3-1250.

²⁰ OHZ V no. 3517, d.d. 12-10-1299.

²¹ OHZ V no. 3518, d.d. 13-10-1299.

²² NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 1115, d.d. 9-4-1312; Van Mieris II, blz. 124.

²³ Van Mieris II, blz. 133-134, d.d. 20-5-1313; Van Berkelbach van der Sprenkel, Oorkonden Bisschoppen, no. 261, d.d. 20-5-1313.

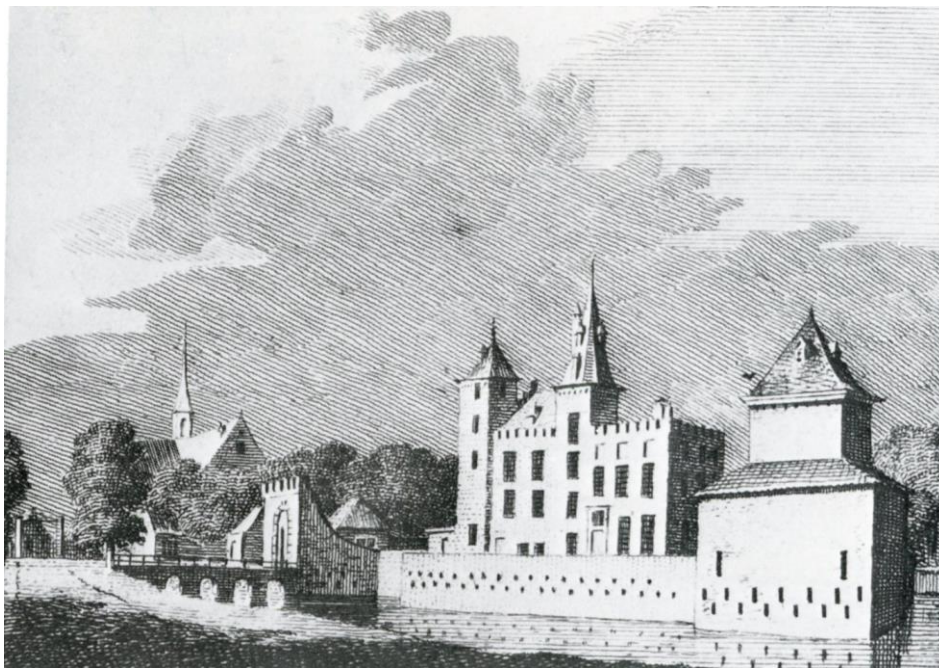
- g. de ambachten te Zuidwelland en Noordwelland;
- f. het ambacht te Ellemeet en Elkerzee;
- g. het 'steenhuys' (kasteel) te Haamstede.

Kastelen

1. Kasteel Haamstede

Het is mogelijk dat Costijn van Haamstede Costijnsz., vermeld in 1226, al de beschikking heeft gehad over een versterking, gelegen in Haamstede. Het kan een houten woontoren zijn geweest, waarvan later in de bodem geen sporen meer zijn teruggevonden. Nadat de ambachten Burgh en Haamstede in handen waren gekomen van Costijn II van Renesse of eerder diens zoon Costijn III van Renesse zal met de bouw van een stenen kasteel zijn begonnen. Na het overlijden (tussen 1293 en 1299) van Jan van Haamstede zijn diens leengoederen teruggevallen aan de grafelijkheid. Nadat Hendrik- en Costijn van Renesse, mede namens hun moeder, in 1312 afstand van hun goederen, gelegen Schouwen en Duiveland, hadden gedaan, kon graaf Willem III in 1313 heer Witte (van Haamstede) belenen. In de oorkonde wordt gesproken over het 'steenhuys' te Haamstede.

Hoe het oorspronkelijke kasteel er uit heeft gezien is niet bekend. Hieronder een tekening uit 1743 (afb. 1) waarin de huidige situatie nog te herkennen valt.²⁴

Afb. 1. Tekening van het kasteel en dorp Haamstede, 1743.

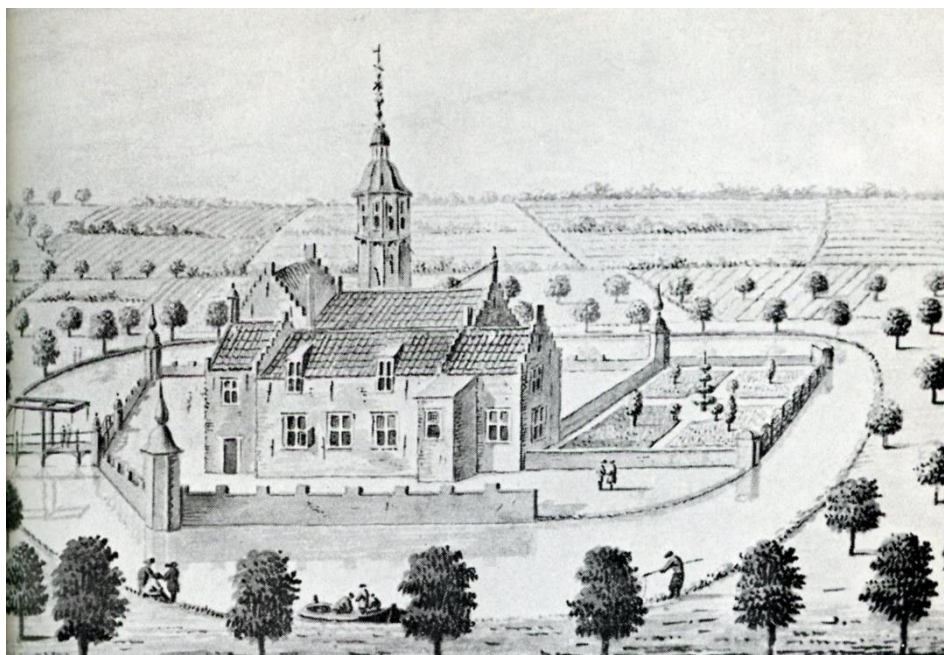
2. Kasteel Renesse (Moermond)

Op 16 december 1253 is er een oorkonde verleden op 'Renesse',²⁵ waaruit geconcludeerd kan worden dat heer Costijn, hoewel hij zelf in de oorkonde niet meer wordt genoemd, na de goederenruil in 1229 op zijn nieuw verworven bezit een versterking (kasteel Moermond) heeft

²⁴ P. van Beveren, *De verdwenen kastelen van Schouwen-Duiveland* (Doorn 1960), blz. 91-97; J.P. van den Broecke, *Middeleeuwse kastelen van Zeeland* (Delft, 1978), blz. 95-105.

²⁵ OHZ II no. 988, d.d. 16-12-1253.

gebouwd. Omstreeks september 1297 kwam een geruchten stroom op gang als zou Jan van Renesse een complot op touw hebben gezet om graaf Jan I te ontvoeren. Jan van Renesse begaf zich daarop naar zijn kasteel Moermond. Graaf Jan I gebood hem echter te Rijnsburg in leistung te gaan totdat hij zich van de aanklacht had gezuiverd. Toen hij dat weigerde en ook niet op de uitnodiging inging om zonder vrijgeleide naar Veere te komen, werd het kasteel door Wolfert van Borsele belegerd, ingenomen en geslecht. Jan van Renesse wist, vermoedelijk samen met zijn broers, te ontkomen.²⁶ Het oudste kasteel is dus geen lang leven beschoren geweest. Zoals hiervoor al is weergegeven werd in 1313 heer Witte (van Haamstede) ook beleend met de goederen, gelegen in Renesse, w.o. de ruïne van het kasteel Moermond. Na zijn overlijden in 1321 werd bij boedelscheiding Moermond toebedeeld aan zijn tweede zoon Arend van Haamstede, die kort na 1334 een tweede kasteel Moermond (afb. 2) heeft laten bouwen. Dit tweede kasteel stond in de directe omgeving van het eerste kasteel blijkens bodemonderzoek uitgevoerd in 1957.²⁷

Afb. 2. Tekening I. Hildenisse, 1695.

Een familieclan met de 'gidsnaam' Costijn

In de familie Somerland komen de namen Costijn en Willem voor, waarbij deze namen onwillekeurig doen denken aan Costijn- en Willem van Witla die als getuigen worden vermeld in 1167.²⁸ Dit is te meer opmerkelijk omdat Somerland en Dirksland, waar de families Van Zierikzee en Van Renesse gegoed waren, naast elkaar liggen. Op 29 juni 1220 trad Costijn van Somerland op,²⁹ terwijl op 25 augustus 1226 Dirk, heer van Voorne, uitspraak deed over de tienden van Oosthoek, waarover een geschil was ontstaan tussen Wisse, zoon van Simon van Welland, Costijn, zoon van Costijn van Haamstede, Costijn en Willem, broers, zoons van Willem van Zomerland, en de monniken van Ten Doest.³⁰

²⁶ Pols, Graaf Jan I, blz. 40-41.

²⁷ Van Beveren, Verdwenen kastelen, blz. 31-41; Van den Broecke, Middeleeuwse kastelen, blz. 85-95.

²⁸ OHZ I no. 160, d.d. 7-3-1167.

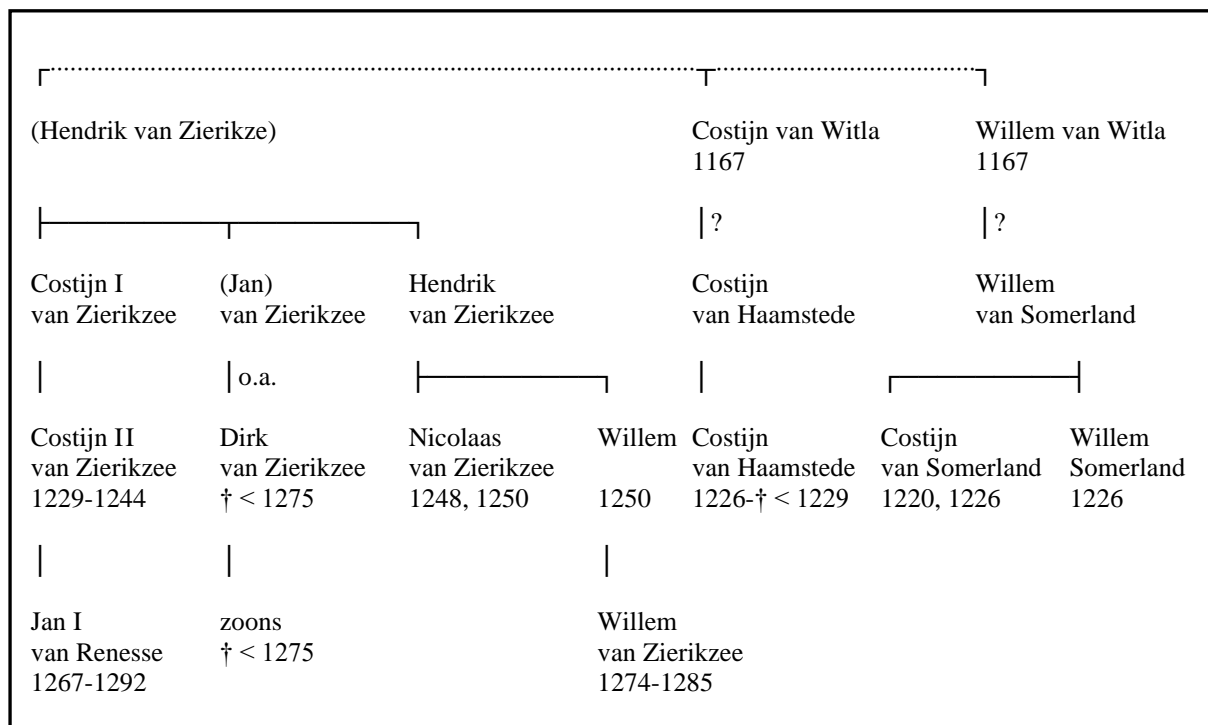
²⁹ OHZ I no. 404, d.d. 29-6-1220.

³⁰ OHZ II no. 465, d.d. 25-8-1226.

In gedachte nemende het voorkeursrecht, dat heer Costijn (van Renesse), in 1229 verkreeg met betrekking tot de koop van de ambachten Burgh en Haamstede, zal dit recht vrijwel zeker wijzen op een familierelatie met Costijn, zoon van Costijn van Haamstede. De vraag, die hierbij opkomt, is hoe dit te duiden valt, want heer Costijn (van Renesse) zelf is een zoon van Costijn van Zierikzee, ridder, die in 1226 vermeld wordt.

Wellicht is op grond van de chronologie de niet in de oorkonden voorkomende ‘Hendrik van Zierikzee’ de oudste broer van Costijn van Witla.³¹

De schaarse gegevens in de betrokken periode laten niet toe om tot een volledig betrouwbare genealogische opstelling te komen, maar het navolgende overzicht levert een beeld op hoe de verschillende families eventueel met elkaar in verband staan (geneagram 4).

Geneagram 4. Overzicht van de familieclan met de ‘gidsnaam’ Costijn.

Genealogie Van Renesse (van Zierikzee)

I. (Hendrik van Zierikzee).

Uit dit huwelijk:

1. *Costijn I van Zierikzee*, volgt IIa.
2. *(Jan) van Zierikzee*, volgt IIb.
3. *Hendrik van Zierikzee*, volgt IIc.

³¹ Nederlands Adelsboek jrg. 43 (1950), blz. 227 e.v. Ook hier wordt met betrekking tot het geslacht Van Renesse het denkbaar geacht dat Costijn van Witla tot de ‘ascendenten’ behoort en de afstamming uit het huis Voorne zeer onwaarschijnlijk is.

Ila. *Costijn I van Zierikzee*, ridder (1226), vermeld 1226, overl. tussen 7 mei 1226 en 15 mei 1229, tr. (...) *van Heusden*,³² dr. van Jan van Heusden en Aleid (van Kessel).

Op 7 mei 1226 bevestigde graaf Floris IV de uitspraak van de abt van Ten Doest, waarbij een groot aantal Zeeuwse edelen als getuige optreden. Onder deze Zeeuwse edelen wordt genoemd Costijn van Zierikzee, ridder.³³

Uit dit huwelijk:

1. *Costijn II van Renesse*, volgt IIIa.
2. (...) *van Renesse*, tr. *Hendrik van Cats*,³⁴ vermeld 1230, zn. van Hendrik van Cats.
3. (...) *van Renesse*, tr. *Pieter van Scherpenisse*, heer van Scherpenisse, ridder (postuum), overl. voor 14 november 1270.

In drie zogenaamde *Keulse oervede oorkonden* in relatie tot Jan- en Dirk van Heusden komen op 14 november 1270 achtereenvolgens voor:³⁵

1. 'Petri filii Petri de Scarpenisse, militis, pro se et fratre suo'.
2. 'Petri filii domini Petri de Scarpenisse militis pro se et fratre suo'.
3. 'Petruum filium domini Petri de Scarpenisse, militis, quondam pro se et fratre suo'.

Uit dit huwelijk:

1. *Pieter van Scherpenisse*, vermeld 1270.
2. *Godfried van Scherpenisse*, vermeld 1270 (naamloos), 1285.

Op 7 november 1285 delen Godfried, ridder, van Scherpenisse, Nicolaas, ridder, van Mallant, en Hugo, zijn broer, Gillis, zoon van Gillis, en Hugo van Stelant, zijn verwant, Simon, zoon van vrouwe Bele, ambachtsheren in Scherpenisse, de deken en het kapittel van Oudmunster te Utrecht mee dat de collatie met betrekking tot de kerk van Scherpenisse door het aftreden van Jan, zoon van vrouwe Bele, is vrijgekomen. Bezegeld door Godfried van Scherpenisse (afb. 3).³⁶

Afb. 3. Zegel van Godfried van Scherpenisse, ridder (1285).³⁷

³² De genealogie Van Heusden zal te zijner tijd op HoGenDa worden gepubliceerd.

³³ OHZ II no. 456, d.d. 7-5-1226.

³⁴ B. de Keijzer, *Van Cats* (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

³⁵ OHZ III no. 1537, 1538 en 1539, d.d. 14-11-1270.

³⁶ CSN no. 1192.

³⁷ Beschrijving: 1. omschrift: [-]FR-[-]
2. kenmerken: rond, ca. - mm, witte was, beschadigd.
3. zegelbeeld: een gotisch schild.

(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

4. (...) *van Renesse*, tr. (*Willem*) *Storm van Stavenisse*,³⁸ ridder (postuum vermeld), overl. voor 14 november 1270, zn. van *Betto van Stavenisse* en *Beatrix van Tilburg*.

IIIa. *Costijn II van Renesse*, heer van *Renesse*, ridder (1244), vermeld 1229-1244, overl. ca. 1245, tr. 1^e (ca. 1228) *A(licia) van Stavenisse*,³⁹ dr. van *Betto van Stavenisse* en *Beatrix van Tilburg*, tr. 2^e (ca. 1240) *Hildegonda van Voorne*, dr. van *Dirk van Voorne* en *Alverade van Cuyk*. Zij tr. 2^e (ca. 1245) *Willem van Brederode*, zn. van *Dirk I Drossaard* en *Alverade van Heusden*.

Op 15 mei 1229 gaat graaf *Floris IV* een goederenruil aan met heer *Costijn* onder nader omschreven voorwaarden. Heer *Costijn* verkrijgt de haaimannen en duinen van het westendeel van *Schouwen*, behalve *Burg* en *Haamstede* en de daarbij behorende haaimannen, maar niet eerder dan nadat een scheiding heeft plaatsgevonden. Graaf *Floris IV* verkrijgt daartegenover de goederen, gronden, veste, renten en de rechten in *Zierikzee*.⁴⁰ De oorkonde is eerder inhoudelijk besproken.

Op 26 maart 1232 komt ‘dominus *Costinus*’ voor als getuige, wanneer graaf *Floris IV* een uitspraak doet in een geschil tussen de abt en burgers te *Middelburg*.⁴¹ Graaf *Willem II* neemt op 2 juli 1244 de monniken van *Ten Doest* in bescherming. De oorkonde is verleden ‘in domini *Costini militis domo apud Rietnesse*’.⁴² Ten slotte is er nog een oorkonde verleden op 16 december 1253 op ‘*Renesse*’.⁴³ Aangezien in deze oorkonde heer *Costijn* niet meer wordt genoemd, zal hij (ruim) voor die tijd zijn overleden.

Uit het eerste huwelijk:

1. *Jan I van Renesse*, volgt IV-a.
2. *Costijn III van Renesse*, volgt IV-b.

IV-a. *Jan I van Renesse*, heer van *Renesse*, ‘nobilis viri’(1290), knaap (1267), ridder (1270), vermeld 1267-1293, raad van *Floris V*,⁴⁴ overl. tussen 28 augustus 1293 en 9 januari 1296, tr. (lijftocht 18 maart 1290) *Margaretha (Scarport)*, vermeld 1290, 1313, dr. van *Hugo Scarport* (zie bijlage: genealogie *Scarport*).

Op 29 april 1267 geeft *Albert*, heer van *Voorne*, het huis *Te Velde* met 43 morgen land in onversterfelijk leen aan *Floris van den Velde*, waarbij o.a. als getuige aanwezig is ‘*Jan van Riednisse*’.⁴⁵

In vier zogenaamde *Keulse oervede oorkonden* in relatie tot *Jan-* en *Dirk van Heusden* komen op 14 november 1270, resp. 16 augustus 1271,⁴⁶ achtereenvolgens voor:

4. wapen: een dwarsbalk, vergezeld boven van een barensteel met vier hangers en onder vijf staande (3:2) blokjes.

³⁸ B. de Keijzer, *Van Stavenisse*. Deel I (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

³⁹ B. de Keijzer, *Van Stavenisse*. Deel I (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁴⁰ OHZ II no. 485, d.d. 15-5-1229.

⁴¹ OHZ II no. 530, d.d. 26-3-1232.

⁴² OHZ II no. 641, d.d. 2-7-1244.

⁴³ OHZ II no. 988, d.d. 16-12-1253.

⁴⁴ *Nederlands Adelsboek* jrg. 43 (1950), blz. 228.

⁴⁵ OHZ III no. 1447, d.d. 29-4-1267.

⁴⁶ OHZ III no. 1537, 1538 en 1539, d.d. 14-11-1270, resp. no. 1569, d.d. 16-8-1271.

1. ‘domini Iohannis de Riednisse, militis, Costini fratris sui’.
2. ‘domini Iohannis de Riednisse militis, Costini fratris sui’.
3. ‘dominum Iohannem de Riednisse, militem, Costinum fratrem suum’.
4. ‘Iohannes, dominus de Renisse, et Costentinus, frater eius’.

Aan de vierde oorkonde hangt het zegel van Jan van Renesse (afb. 4).⁴⁷

Afb. 4. Zegel van Jan van Renesse, ridder (1271).⁴⁸
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Albert, heer van Voorne, ontslaat op 23 maart 1276 de in zijn gebied wonende cijnsplichtigen van de Sint Baafsabdij te Gent van de keurmede, waarbij o.a. ‘dominus Iohannes, noster consangwineus, miles, de Rienesse, et Costinus, frater eius’ als getuigen optreden.⁴⁹ Op 18 september 1276 kent graaf Floris V aan de kooplieden uit Kampen, Zwolle, etc. enige voorrechten toe. Onder de vele getuigen o.a. ‘domini Iohannis de Rinisse’.⁵⁰ Op 21 januari 1280 verklaren de (leen)mannen, w.o. ‘heer Jan van Rytnisse’, ridders, van de heer van Voorne dat de oorkonde waarbij het huis Vreeland aan de heer van Amstel in pand werd gegeven, in orde is.⁵¹

Graaf Floris V beleent op 15 augustus 1282 vanwege de trouwe diensten die heer Jan van Renesse hem heeft verleend, diens zoon Jan, en echtgenoot van Sophia, vrouwe van de Goude, als rechtleen tolvrijdom binnen onze landen ten gunste van de binnen de stadsvrijheid wonende burgers van Gouda.⁵² Jan van Renesse, ridder, belooft op 4 mei 1285 Gerard, zoon van heer Wouter,⁵³ met raad en daad te zullen bijstaan indien Gerard doet wat deze hem heeft toegezegd en ingeval Gerard zich tegen de graaf, diens zoon, diens verwanten en diens onderzaten keert.⁵⁴ Op 7 april 1286 verklaart Jan van Renesse, ridder, dat degenen die tot nu toe uitwateren of dat zullen gaan doen door de sluis bij Brijdorpe in de haven, die hij aan graaf Floris V heeft verkocht, dat getrouw zullen kunnen blijven doen, en de kosten, die de graaf in alle redelijkheid

⁴⁷ CSN no. 1151.

⁴⁸ Beschrijving: 1. omschrift: +S·IOHANNIS·DE·RIETNESSE·MILITIS
2. kenmerken: rond, ca. - mm, bruine was, gaaf.
3. zegelbeeld: een gotisch schild.
4. wapen: een aanzijnde leeuw in met blokjes bezaaid veld.

⁴⁹ OHZ III no. 1721, d.d. 23-3-1276.

⁵⁰ OHZ III no. 1754, d.d. 18-9-1276; OSU IV no. 1909, d.d. 18-9-1276.

⁵¹ OHZ IV no. 1891, d.d. 21-1-1280 (datering, veronderstelling Paasstijl); OSU IV no. 1997, d.d. 21-1-1279.

⁵² OHZ IV no. 2052, d.d. 15-8-1282.

⁵³ Dek, Van Egmond, blz. 77. Hij zal identiek zijn aan Gerrit Heer Woutersz., overl. voor 29 augustus 1320, zn. van Wouter van Egmond, bijgenaamd Stoutkind, ridder, tr. Alijt uter Wijk, overl. 25 juli 1333, dr. van Willem, heer van Brederode

⁵⁴ OHZ IV no. 2204, d.d. 4-5-1285.

maakt, vergoed zullen worden.⁵⁵ Op dezelfde dag staat Jan van Renesse, ridder, 100 gemet ambacht in Brijdorpe, die hij had gekocht van Costijn, zoon van Jan, met alle binnen en buiten de dijk gelegen goederen af aan graaf Floris V.⁵⁶

Begin maart 1290 stellen een en dertig met naam genoemde Zeeuwse ambachtsheren, w.o. Jan van Renesse (als eerste genoemd), zowel van bewesten als van beoosten Schelde, een lijst op van hun grieven tegen graaf Floris V,⁵⁷ waarna Guy, graaf van Vlaanderen, de genoemde ambachtsheren toezegt zonder hun geen overeenkomst met graaf Floris V te zullen sluiten.⁵⁸ In het verlengde daarvan draagt Jan van Renesse, ridder, op 18 maart 1290 zijn huis te Renesse, samen met 100 gemet daarbij gelegen, op aan Guy, graaf van Vlaanderen, om het samen met een jaarlijkse rente van 50 pond Vlaams uit de tol van Rupelmonde als erfelijk leen terug te ontvangen.⁵⁹ Op dezelfde dag staat Guy, graaf van Vlaanderen, aan heer Jan van Renesse toe om voorgaande lenen als lijftocht toe te zeggen aan ‘Margerite, se femme, fille Huon Scerports’.⁶⁰ Nog diezelfde maand, op 21 maart, verklaart Jan van Renesse, ridder, 250 pond Vlaams van Guy, graaf van Vlaanderen, te hebben ontvangen.⁶¹ Vervolgens verklaart hij op 18 april 1290 een bedrag van 150 pond geleend te hebben van Guy, graaf van Vlaanderen. Hij zal dit bedrag terugbetalen op het moment dat de graaf dat wenst.⁶²

Op 6 mei 1290 verklaart Jan, zoon van heer Hugo van Kruiningen, die samen met heer Wolfert van Borsele, heer Jan van Renesse en Floris van Borsele, voor zijn Zeeuwse lenen hulde heeft gedaan aan Guy, graaf van Vlaanderen, deze bij te staan op verbeurte van al zijn lenen.⁶³ Een reactie kon niet uitblijven, want op 8 mei 1290 gelast Rudolf, rooms-koning, Jan, heer van Renesse (‘nobilis viris Iohanni, domino de Rynesse), Dirk, heer van Brederode, Wolfert, heer van Borsele, Jan, heer van de Maalstede, Hugo, heer van Kruiningen, Floris van Borsele, Nicolaas van Cats, en hun medestanders hun opstandigheid tegen graaf Floris V, die Zeeland als een wettig leen van hem houdt, te laten varen en zich aan hem te onderwerpen.⁶⁴ Voorts vergunt hij aan de Zeeuwse heren, die bezittingen in Zeeland hebben liggen, de grafelijke bedde te heffen met de bepaling dat zij daarvan één of twee derde zelf mogen behouden.⁶⁵

Op 4 mei 1290 verklaren Jan van Renesse, Wolfert van Borsele, Hugo van Kruiningen, ridders, Floris van Borsele en Jan van Kruiningen, gezamenlijk 700 pond Parijs te leen hebben ontvangen van Guy, graaf van Vlaanderen, terug te betalen voor 1 oktober.⁶⁶ Hierna verklaren op 2 juni 1290 negen en twintig ambachtsheren uit Zeeland, w.o. Jan van Renesse (als eerste genoemd), zich te zullen schikken naar de uitspraak van de scheidsrechterlijke commissie, w.o. Guy, graaf van Vlaanderen, in hun geschil met graaf Floris V.⁶⁷

Uit een oorkonde van 8 juni 1290 blijkt dat Jan I, hertog van Brabant, op zich neemt om samen met Guy, graaf van Vlaanderen, en diens oudste zoon, Robert, graaf van Nevers, uitspraak te doen in de geschillen tussen de graaf van Holland en de graaf van Vlaanderen inzake de leenhulde voor Zeeland bewesten schelde, over de vergoeding van de schade die de graaf van

⁵⁵ OHZ IV no. 2258, d.d. 7-4-1286.

⁵⁶ OHZ IV no. 2257, d.d. 7-4-1286.

⁵⁷ OHZ IV no. 2451, d.d. maart 1290.

⁵⁸ OHZ IV no. 2452, d.d. maart 1290.

⁵⁹ OHZ IV no. 2442, d.d. 18-3-1290.

⁶⁰ OHZ IV no. 2443, d.d. 18-3-1290.

⁶¹ OHZ IV no. 2445, d.d. 21-3-1290.

⁶² OHZ IV no. 2461, d.d. 18-4-1290.

⁶³ OHZ IV no. 2469, d.d. 6-5-1290.

⁶⁴ OHZ IV no. 2470, d.d. 8-5-1290.

⁶⁵ OHZ IV no. 2471, d.d. (8-5-1290).

⁶⁶ OHZ IV no. 2472, d.d. 14-5-1290.

⁶⁷ OHZ IV no. 2482, d.d. 2-6-1290.

Vlaanderen heeft geleden over de Vlaamse ballingen, die de graaf van Holland in zijn gebied herbergt, en over de conflicten van de graaf van Holland met de Zeeuwse ambachtsheren, w.o. genoemd Jan van Renesse, ridder, over het landrecht, en met de burgers van Gent, en verklaart tevens de graaf van Vlaanderen tegen de graaf van Holland te zullen bijstaan ingeval deze zich niet aan de uitspraak houdt.⁶⁸ Zoals bekend, was graaf Floris V voor deze aangelegenheid naar Biervliet getogen en gemeenlijk in Vlaamse gevangenschap geraakt. Althans zo wordt dat in de meeste publicaties verwoord. Het lijkt er eerder op dat de graaf in zijn bewegingsvrijheid (sterk) beknot is.

Opvallend is dat kort daarop, namelijk 11 juni, Jan van Renesse en Dirk van Brederode, ridders, verklaren trouw te zullen zijn aan graaf Floris V ingeval van onenigheid met hem en zich te zullen onderwerpen aan het oordeel van de hertog van Brabant.⁶⁹ Een dag later, op 12 juni, komt in het kort gesteld graaf Floris V, vooruitlopende op de scheidrechtelijke uitspraak, overeen dat hij zich zal houden aan hetgeen zal worden vastgesteld met betrekking tot het Zeeuwse landrecht.⁷⁰ Nog diezelfde dag volgt de scheidrechtelijke uitspraak en wordt bepaald dat de strijd is beëindigd, dat alle gevangenen en gijzelaars vrij zijn, dat alle uitgewekenen kunnen terugkeren (naar Zeeland) en dat zij hersteld zijn in de lenen die zij voorheen van de graaf van Holland hielden, uitgezonderd Jan van Renesse, die zijn goed rechtstreeks van de graaf van Vlaanderen houdt, en dat de graaf van Holland het gebied Zeeland bewesten Schelde in leen houdt van de graaf van Vlaanderen en de leenband met de koning van het Duitse rijk wat dat betreft wordt ontbonden, etc.⁷¹ Hierna bevestigt graaf Floris V de scheidrechtelijke uitspraak en zegt toe op verbeurte van 30.000 pond Parijs voor 22 augustus a.s. te verschijnen te Gent om samen met de Zeeuwse heren en steden zekerheden te geven aan graaf Guy met betrekking tot de naleving van de gedane uitspraak.⁷² Graaf Floris V werd dus gedwongen de aanspraken van Guy, graaf van Vlaanderen, met betrekking tot de Zeeland bewesten Schelde te erkennen en de betaling van een hoog losgeld. Direct na afloop van deze schertsvertoning heeft hij een bericht gezonden naar de Duitse koning, die op 6 juli 1290 zijn afkeuring kenbaar maakte.⁷³ Aan graaf Floris V was er daarna alles aan gelegen om de zaken terug te draaien. Deze gang van zaken zal voor Jan van Renesse een bittere pil geweest zijn. Hij had zich als leenman verbonden met de graaf van Vlaanderen, terwijl de grieven van de Zeeuwse ambachtsheren in feite niet waren opgelost.

Wanneer Jan van Renesse na deze gebeurtenissen in opstand is gekomen, is niet duidelijk. Dit geldt ook voor Dirk, heer van Brederode.⁷⁴ Het zal niet lang geduurd hebben voordat ze zijn gevangen genomen, want op zowel 6 als 7 februari 1292 zijn niet minder dan elf oorkonden overgeleverd, waarin Jan van Renesse en Dirk van Brederode zich met de graaf verzoenen, en borgen stellen.⁷⁵ In één van deze oorkonden belooft op 6 februari 1292 Jan van Renesse, ridder, graaf Floris V, tegen wie hij in opstand was gekomen getrouwelijk te zullen dienen, en wijst voor de nakoming van zijn belofte als borgen aan 'Janne van Renesse, minen sone, ende Janne, minen neve, haren Costijns zone, mijns broeders', en als overborg 'Diedericke van Brederode, riddre, minen broeder'. Deze oorkonde is zowel in het Middelnederlands als in het Latijn

⁶⁸ OHZ IV no. 2483, d.d. 8-6-1290. Hertog Jan I van Brabant was – net zoals graaf Floris V – gehuwd met een dochter van Guy, graaf van Vlaanderen, en dus is er sprake van belangenverstrengeling.

⁶⁹ OHZ IV no. 2487, d.d. 11-6-1290.

⁷⁰ OHZ IV no. 2489, d.d. 12-6-1290.

⁷¹ OHZ IV no. 2490, d.d. 12-6-1290.

⁷² OHZ IV no. 2491, d.d. 12-6-1290.

⁷³ OHZ IV no. 2505, d.d. 6-7-1290.

⁷⁴ Pols, Graaf Jan I, blz. 13. Hij wordt door Pols een 'speelpop' in de hand van zijn halve (= stief) broeder Jan van Renesse genoemd.

⁷⁵ Voor de bespreking van deze elf overgeleverde oorkonden wordt verwezen naar: B. de Keijzer, *De borgen voor Jan van Renesse en Dirk van Brederode uit 1292* (Emmen, 20210). Gepubliceerd op HoGenDa.

opgesteld.⁷⁶ Alleen aan de tweede oorkonde hangt zijn zegel met tegenzegel (afb. 5a en 5b) op de plaats in overeenstemming met de zegelaankondiging. Ze zijn ook afgedrukt in het *Corpus Sigillorum Neerlandicorum* (afb. 5a en 5b).⁷⁷

Afb. 5a en 5b. Ruiterszegel en tegenzegel van Jan van Renesse, ridder (1292).⁷⁸
(Foto: Nationaal Archief)

Afb. 5a en 5b. Ruiterszegel en tegenzegel van Jan van Renesse, ridder (1292).
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Op 11 februari 1292 verklaart Jan van Renesse, ridder, het goed te Brijdorpe, dat hij van de graaf in leen houdt, wanneer deze het verlangt, te zullen teruggeven.⁷⁹ Graaf Floris V belooft op 7 mei 1292 Jan, bisschop van Utrecht, dat de kooplieden uit het bisdom in het graafschap vrede en vrijgeleide zullen genieten. Bezegeld door o.a. 'haren Janne, here van Renisse, en haren Janne van Renisse, here van den Ghoude', ridders.⁸⁰ Op 28 augustus 1293 verklaart graaf Floris V dat Catharina, vrouwe van Voorne, burggravin van Zeeland, en haar zoon Gerard, ten

⁷⁶ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 306-1 en 306-2; OHZ V no. 2683 en 2684, d.d. 6-2-1292.

⁷⁷ CSN no. 1152 en 1153 (zegel en tegenzegel).

⁷⁸ Beschrijving: 1. omschrift: +SIGILLVM·DNI·IOHANNIS[·DE·RE]NISSA
2. kenmerken: rond, ca. - mm, bruine was, licht beschadigd.
3. zegelbeeld: een ridder met op het schild zijn heraldisch wapen.
4. wapen: een aanzierende leeuw in met blokjes bezaaid veld.
5. omschrift tegenzegel: +CO[NTR]AS·DNI·IOH'IS·DE·RENISSA
6. zegelbeeld tegenzegel: een gotisch schild.
7. wapen tegenzegel: een aanzierende leeuw in met blokjes bezaaid veld.

⁷⁹ OHZ V no. 2698, d.d. 11-2-1292.

⁸⁰ OHZ V no. 2795, d.d. 7-5-1293; OSU no. 2587, d.d. 7-5-1293.

overstaan van hem en zijn ‘ghetrouwe’ (leen)mannen goederen overdraagt aan vrouwe Mabelia van Voorne, die daarmee afziet van verdere aanspraken op de nalatenschap van haar vader Albert, heer van Voorne, burggraaf van Zeeland, en Aleid, haar moeder. Onder de mannen worden onder andere vermeld heer Jan van Renesse, heer Dirk van Brederode, heer Jan van der Goude, ridders, Jan van Haamstede, Hendrik van Renesse.⁸¹

Op 20 mei 1313 geeft graaf Willem III aan zijn neef heer Witte voor de 500 pond hem door graaf Jan I, zijn broer, vermaakt ‘al het goed, dat was heer Jans van Renesse, ende zijne broeders, ende vrouw Margrieta, hoire moeder, ende Jans van Haemstede, liggende binnen Schouwen ambachte’.⁸²

Uit dit huwelijk:

1. (*Alicia*) van Renesse, vrouwe van Cadzand (1334), genoemd in de rekeningen van Zeeland 1331, erfgename van haar broer 1335, tr. *Jan van Cadzand*, ridder, vermeld 1285.

Zij moet in 1331 de respectabele leeftijd van ruim 70 jaar hebben bereikt en haar drie zoons overleefd. Als ‘vrouwe van Cadzand’ wordt zij vermeld voor het jaar 1331 in de rekening van Zeeland over de periode 1331/33 en aangeslagen voor haar land, gelegen in Campen, bestaande uit 16 morgen 20 roeden land, in het ambacht van de heer van Beaumont, en 33 morgen 1 kwart, gelegen in Willemsambacht van Campen.⁸³ Graaf Willem III doet op 17 maart 1335 afstand van zijn recht op de goederen die de ‘vrouwe van Cadzand’ in Noordholland heeft geërfd van haar broer heer Costijn van Renesse, en bevestigt de verkoop ervan aan Jan Persijn.⁸⁴

Uit dit huwelijk:

1. *Jan van Cadzand*, ridder (1316), zijn goederen werden verbeurd verklaard voor 1316, verzoening 1323, overl. tussen 20 maart 1323 en 1331.

De verbeurd verklaarde goederen van Jan van Cadzand, ridder, worden genoemd in de rekening van Zeeland 1318/19, zoals blijkt uit de inning van de achterstallen over de jaren 1316 en 1317.⁸⁵ Hij pachtte of bezat de volgende goederen:

1. Henric veren Achtenszoon betaald de achterstallige pacht van ‘sheren Jans lande van Caetsand’ etc. over het jaar 1316.
2. Jan Willemsz. van Campen de tienden van ‘domini Johans de Caetsand’ in Campen over het jaar 1316.
3. Jan Willemsz. ende Hugheman Symonsz. de tienden van ‘domini de Caetsand’ in Campen over het jaar 1317.
4. Costijn van Cadzand vanwege de pacht van zijn *broers* land in Campen en in Zoetelinckerke over het jaar 1317.

Vervolgens wordt in de rekening de ontvangst over het jaar 1318 van de pachtgoederen als volgt verantwoord:⁸⁶

1. Costijn van Cadzand, 48 morgen land in Campen en 8½ morgen ½ kwart in Zoetelinckerke, die van zijn *broer* waren.

⁸¹ OHZ V no. 2820, d.d. 28-8-1293.

⁸² Van Mieris II, blz. 133-134, d.d. 20-5-1313.

⁸³ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 361.

⁸⁴ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 242, fol. 86v, no. 597, resp. 243, fol. 104, d.d. 17-3-1335.

⁸⁵ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 57.

⁸⁶ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 118.

2. Jan Willemsz. en Hughe Symonsz. kochten ‘sheren Jans tienden van Caetsand’ in Campen.

Op 20 maart 1323 herstelde graaf Willem III heer Jan van Cadzand, ridder, in al diens bezittingen in het graafschap, dit in verband met zijn verzoening met de graaf van Vlaanderen.⁸⁷ Zijn zoons, Jan, Willem en Wouter van Cadzand, worden genoemd in de rekeningen van Zeeland over de jaren 1331,⁸⁸ 1333,⁸⁹ 1342,⁹⁰ 1343.⁹¹ Op 21 augustus 1337 droeg de oudste zoon, Jan van Cadzand, 18 gemet land op Borsele, gelegen in Monsterambacht, over aan Pieter Pietersz., burger van Middelburg.⁹²

Uit dit huwelijk:

1. *Jan van Cadzand*, vermeld 1330-1343.
2. *Willem van Cadzand*, vermeld 1330-1343.
3. *Wouter van Cadzand*, vermeld 1330-1343.

2. *Costijn van Cadzand*, vermeld 1318, 1326, overl. tussen 18 januari 1326 en 1331.

Op 18 januari 1326 werd Costijn van Cadzand door Gerard, heer van Voorne, beleend met 18 gemet land, gelegen in het land van Heyle, gelegen in Borsele, en de hofstede daar, gelegen in de parochie Monster benoorden het dorp.⁹³

Clarissa, dochter van Costijn van Cadzand, wordt genoemd in de rekeningen van Zeeland over de jaren 1331,⁹⁴ 1333,⁹⁵ 1342,⁹⁶ 1343.⁹⁷ Er is een aantekening dat Clarissa, dochter van Costijn van Cadzand, echtgenote van Roeland uten Polre, beleend is met het goed van haar vader, groot 25 gemet, gelegen op Borsele, met de toevoeging dat dit leen verzocht is door Jan van Valmenbeke, 1372 (sic!) Benedicti (= 21 maart).⁹⁸ Op 16 oktober 1357 werd jonkvrouw Margriet Roelands dochter uten Polre, getrouwd met Jan van Valmenbeke, beleend met het leengoed van haar moeder.⁹⁹

Kind:

1. *Clarisse van Cadzand*, vermeld 1330, 1331, 1341, overl. voor 16 oktober 1357, tr. *Roeland uten Polre*.

3. *Boudewijn van Cadzand*, vermeld 1323, 1324.

Op 18 oktober 1323 schonk graaf Willem III aan Boudewijn van Cadzand 4 gemet land, gelegen in het nieuwe land van Sint-Maartensdijk, in recht eigendom, dat eerder eigendom van Hugo Caluwaerds was geweest.¹⁰⁰ Vervolgens gelastte de graaf op 30

⁸⁷ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 303, fol. 45r, no. 168; resp. 304, fol. 55v, no. 163, d.d. 20-3-1323.

⁸⁸ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 352, 360, 457.

⁸⁹ Smit, Rekeningen VII, blz. 174.

⁹⁰ Smit, Rekeningen VII, blz. 324.

⁹¹ Smit, Rekeningen VII, blz. 342.

⁹² Kort, Van Voorne, blz. 63, no. 416.

⁹³ Kort, Van Voorne, blz. 63, no. 414.

⁹⁴ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 352, 360, 457.

⁹⁵ Smit, Rekeningen VII, blz. 174.

⁹⁶ Smit, Rekeningen VII, blz. 324.

⁹⁷ Smit, Rekeningen VII, blz. 342.

⁹⁸ Kort, Van Voorne, blz. 70, no. 485.

⁹⁹ Kort, Van Voorne, blz. 66, no. 433.

¹⁰⁰ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 304, fol. 67v, d.d. 18-10-1323.

maart 1324 de dijkgraaf van Sint-Maartensdijk Boudewijn van Cadzand in het ongemoeid gebruik laten van het door hem geschonken land.¹⁰¹

2. *Jan II van Renesse*, heer van de Goude (door huwelijk) (ca. 1280), heer van Renesse (1296), knaap (1292), ridder (1293), vermeld 1282-1300, baljuw van Zuidholland (1297), balling (1297), verdronken 16 augustus 1304, memorie 16 augustus,¹⁰² tr. (ca. 1280)¹⁰³ (dispensatie 18 juli 1285) *Sophia van de Goude*, vermeld 1282, 1285, 1290, overl. voor 1306, dr. van Dirk, heer van de Goude, vermeld 1243-1260.

Graaf Floris V beleent op 15 augustus 1282 vanwege de trouwe diensten die heer Jan van Renesse hem heeft verleend, diens zoon Jan, en echtgenoot van Sophia, vrouwe van de Goude, als rechtleen tolvrijdom binnen onze landen ten gunste van de binnen de stadsvrijheid wonende burgers van Gouda.¹⁰⁴

Op 18 juli 1285 gelaste Paus Honorius IV een onderzoek in te stellen naar aanleiding van het verzoek van Jan II van Renesse,¹⁰⁵ en diens echtgenote, Sophia van der Goude,¹⁰⁶ om dispensatie van het huwelijksbeletsel, in verband met het door hen zonder belemmeringen in het aanzicht van de kerk wettig gesloten huwelijk dat ondertussen ‘vleselijk tussen beiden’ was verbonden.

Nicolaas van Cats heeft omstreeks 1267¹⁰⁷ een overeenkomst gesloten met de familie van Sophia, toen zij de leeftijd van zeven jaar had bereikt en haar in zijn eigen huishouden opgenomen, met medeweten van de graaf als oppervoogd, waarin was geregeld dat in eerste instantie zijn zoon Jan en daarna zijn zoon Nicolaas met haar in huwelijk zou treden althans als zij daartoe de vereiste leeftijd zou hebben bereikt waartegenover stond dat hij haar goederen ging beheren. Echter, hier is de dispensatie onduidelijk, heeft hij haar zonder overleg – met de graaf als oppervoogd en/of haar familie – te voeren uitgehuwelijkt aan Jan II van Renesse.¹⁰⁸

Als reden, dat er geen huwelijk met één van de twee genoemde zoons tot stand is gekomen, wordt vermeld dat de oudste zoon, Jan, als jongeling was overleden. Dit is tussen 1272 en 1274 zijn geweest.¹⁰⁹ Terwijl Nicolaas ondertussen al gehuwd was met iemand anders. Deze gebeurtenis zal dan naar schatting kort voor 1280 hebben plaatsgevonden. In de dispensatie staat dat Jan en Nicolaas in de *derde* graad verwant waren met Jan II van Renesse, terwijl op basis van de opgestelde genealogie sprake is van een verwantschap in de *zesde* graad (achterneven). Vermoedelijk moet in deze akte de *derde graad* geïnterpreteerd worden als de *derde generatie* volgens de Canonieke telling, dat wil zeggen achterneven. Er was geen bloedverwantschap tussen Jan II van Renesse en Sophia van de Goude, maar door de toezegging (verloving) van haar met één van de twee zoons van Nicolaas I van Cats was er een geestelijke verwantschap

¹⁰¹ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 304, fol. 71v, d.d. 30-3-1324.

¹⁰² Necrologium Oudmunster, blz. 149: XVI Kal. Obiit dominus Johannes de Renesse, Dominus Johannes de Lede, Dominus Arnoldus de Buren, Arnoldus d’Amestel, Wesselius d’Everdingen et socii eorum, submersi.

¹⁰³ Schouten, Gouda, blz. 9.

¹⁰⁴ OHZ IV no. 2052, d.d. 15-8-1282.

¹⁰⁵ Hij is een zoon van Jan I, heer van Renesse, vermeld 1267-1292.

¹⁰⁶ Zij is een dochter van Dirk, heer van de Goude, vermeld 1243-1262.

¹⁰⁷ Sophia van de Goude is naar schatting geboren omstreeks 1260. Bij opname in het huishouden van Nicolaas van Cats was zij zeven jaar oud, dus zal de overeenkomst omstreeks 1267 zijn gesloten. Vermoedelijk is zij omstreeks 1280 (in ieder geval voor 15 augustus 1282) getrouwd met Jan II van Renesse. Zij had toen de leeftijd van omstreeks 20 jaar bereikt.

¹⁰⁸ OHZ IV no. 2221, d.d. 18-7-1285; Brom, Bullarium Trajectense-1, no. 359, d.d. 18-7-1285.

¹⁰⁹ OHZ no. 1658, d.d. 2-2-1274. In deze oorkonde wordt hij niet meer genoemd, maar wel zijn broer Nicolaas.

ontstaan. Waarom Jan II van Renesse geruime tijd na het sluiten het huwelijk alsnog dispensatie heeft aangevraagd is niet duidelijk.

Begin 1290 gaf de deken en het kapittel van Oudmunster te Utrecht de ‘Broektienden’, (de cijns en rechtsmacht) bij de Gouwe, (in erfelijke pacht) aan jonkvrouwe Sophia van de Goude.¹¹⁰ Rooms-koning Rudolf gelast op 8 mei 1290 Jan, heer van Renesse, Dirk, heer van Brederode, Wolfert, heer van Borsele, Jan, heer van Maalstede, Hugo, heer van Kruiningen, Floris van Borsele, Nicolaas van Cats, en hun medestanders, hun opstandigheid tegen de graaf van Holland, die Zeeland als wettig leen van hem houdt, te laten varen en zich aan hem te onderwerpen.¹¹¹ Op 23 september 1290 neemt Sophia, vrouwe van de Goude, de Broektiend, alsmede de cijns en het gerecht tussen de Henricsslote, de IJssel, de Zijdwinde, waar Willem de Wit woont, en de Picledede in erfelijke pacht van de deken en het kapittel van Oudmunster voor 30 sc. Utrechts per jaar, en verlijftocht haar echtgenoot, Jan van Renesse, aan dit goed.¹¹²

Op 6 februari 1292 stelt ‘Janne van Renisse, minen sone’ zich borg voor zijn vader, Jan I van Renesse. Deze oorkonde is zowel in het Middelnederlands als in het Latijn opgesteld.¹¹³ Alleen aan de tweede oorkonde hangt zijn zegel (afb. 6) op de plaats in overeenstemming met de zegelaankondiging.

Dit zegel is afgedrukt in het *Corpus Sigillorum Neerlandicorum* (afb. 7).¹¹⁴ Het zegel is in deze publicatie foutief toegeschreven aan zijn neef Jan, heer Costijnsz. van Renesse.¹¹⁵ De verwisseling valt te begrijpen omdat van het omschrift na het begin ‘SIGILL’ (sigillum) door de beschadiging niets meer over is. Daarna eindigt het omschrift althans volgens de het CSN met ‘MSTEDE’ (Haamstede), maar na het bestuderen van het restant van het originele zegel blijkt er ‘RENESS’ (Renesse) te staan.

Afb. 6. Zegel van Jan II van Renesse, knaap (1292).¹¹⁶

¹¹⁰ OHZ IV no. 2437, d.d. waarschijnlijk 1290 (23 februari) of kort daarvoor.

¹¹¹ OHZ IV no. 270, d.d. 8-5-1290.

¹¹² OHZ IV no. 2438, d.d. 23-9-1290; OSU no. 2414, d.d. 23-9-1290.

¹¹³ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 306-1 en 306-2; OHZ V no. 2683 en 2684, d.d. 6-2-1292.

¹¹⁴ CSN no. 1156.

¹¹⁵ CSN (tekst), blz. 111.

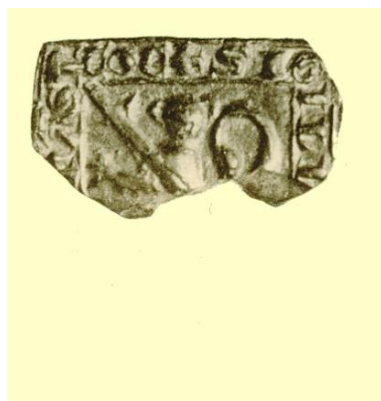
¹¹⁶ Beschrijving: 1. omschrift: +SIGILL[VM·IAN·VA]·RENESS

2. kenmerken: de vorm van een halfrond schild, ca. - mm, bruine was, zwaar beschadigd.

3. zegelbeeld: een halfrondschild.

4. wapen: een aanzierende leeuw in met een blokjes bezaaid veld met over alles heen een schuinstaak.

(Foto: Nationaal Archief)

Afb. 7. Zegel van Jan II van Renesse, knaap (1292).
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Uit een vermelding, gedateerd tussen 4 april 1292 en 27 maart 1293, doet graaf Floris V uitspraak in een geschil tussen heer Hendrik de Rover van Montfoort en heer Jan van Renesse inzake de goederen te Gouda en te Montfoort.¹¹⁷ Jan II van Renesse is dus in die tussenliggende tijdsperiode ridder geworden, ter gelegenheid waarvan hij een nieuwe zegelstempel heeft laten vervaardigen. Aangezien zijn vader op dat moment nog in leven was, bleef hij de schuinstreep als breuk in zijn wapen voeren.

Afb. 8. Zegel van Jan van Renesse, ridder (1296).¹¹⁸
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Graaf Floris V belooft op 7 mei 1293 Jan, bisschop van Utrecht, dat de kooplieden uit het bisdom in het graafschap vrede en vrijgeleide zullen genieten. Bezegeld door o.a. 'haren Janne, here van Renisse, en haren Janne van Renisse, here van den Ghoude', ridders.¹¹⁹ Op 28 augustus 1293 verklaart graaf Floris V dat Catharina, vrouwe van Voorne, burggravin van Zeeland, en haar zoon Gerard, ten overstaan van hem en zijn

5. gerestaureerd.

¹¹⁷ OHZ V no. 2782, d.d. tussen 4-4-1292 en 27-3-1293; OSU no. 2566, d.d. 1292.

¹¹⁸ Beschrijving: 1. omschrift: [+S·IONIS·DE·RENES]SE·D[OM·DE·]GOVDE·M[ILITIS]
2. kenmerken: rond, ca. - mm, bruine was, zwaar beschadigd.
3. zegelbeeld: een gotisch schild.

4. wapen: een aanziende leeuw in met blokjes bezaaid veld, over alles heen een schuinstaak.

¹¹⁹ OHZ V no. 2795, d.d. 7-5-1293; OSU no. 2587, d.d. 7-5-1293.

‘ghetrouwe’ (leen)mannen goederen overdraagt aan vrouwe Mabelia van Voorne, die daarmee afziet van verdere aanspraken op de nalatenschap van haar vader Albert, heer van Voorne, burggraaf van Zeeland, en Aleid, haar moeder. Onder de mannen wordt onder andere genoemd heer Jan van der Goude, ridder.¹²⁰

Koning Philips IV van Frankrijk en graaf Floris V sluiten op 9 januari 1296 een verdrag, waarbij o.a. als getuigen aanwezig zijn Dirk, heer van Brederode, en Jan, heer van Renesse, ridders.¹²¹ Aan de oorkonde hangt zijn zegel (afb. 8).¹²²

Opmerkelijk is dat – ondanks dat zijn vader, Jan I van Renesse, ondertussen was overleden – hij (nog) geen nieuw zegelstempel heeft laten vervaardigen.

De deken en het kapittel van Sint Jan te Utrecht geven op 2 februari 1296 de tienden die Jan van Haamstede eerder van hen in erfelijke pacht hield aan heer Jan van Renesse, ridder, zijn neef.¹²³ In een oorkonde gedateerd tussen 27 juni 1296 en 9 augustus 1296 delen o.a. Jan van Renesse aan graaf Jan I (verblijft nog in Engeland) mee dat zij vanwege de dood van zijn vader voor het bestuur van het graafschap tot op het moment van zijn aankomst een overeenkomst hebben gesloten met de graaf van Vlaanderen.¹²⁴

Vervolgens bericht koning Eduard I van Engeland o.a. aan Jan van Renesse dat hij het schrijven heeft ontvangen.¹²⁵ Op 31 oktober 1296 schenkt Jan II, hertog van Brabant, op verzoek van Jan, heer van Renesse, de burgers van ‘Palevoets IJde’ tolvrijdrom in het gehele hertogdom.¹²⁶

Kort nadat graaf Jan I op 7 januari 1297 was gehuwd met Elisabeth, dochter van Eduard I, koning van Engeland, is hij – zonder zijn vrouw – overgekomen uit Engeland. Na zijn overkomst vaardigde hij een aantal oorkonden uit, waarin o.a. Jan van Renesse als getuige wordt genoemd.¹²⁷ Op 24 maart 1297 staat graaf Jan I aan heer Jan van Renesse en zijn echtgenote, Sophia, vrouwe van de Goude, toe dat ingeval zij zonder een wettige zoon komen te overlijden hun grafelijke lenen, te weten het goed van der Goude met toebehoren en de leenmannen,¹²⁸ de koren- en smaltienden van Keten (Capelle aan den IJssel),¹²⁹ aan hun oudste dochter zullen komen.¹³⁰ Dat wil niet zeggen dat er meerdere dochters zijn, maar alleen dat leenrechtelijk de oudste dochter zal opvolgen.

Aanvankelijk stond de graaf vooral onder invloed van Jan van Renesse, maar dat veranderde in het voordeel van Wolfert van Borsele. Op 30 april 1297 droeg graaf Jan I het bestuur over aan Wolfert van Borsele tot het bereiken van zijn vijftiende verjaardag.¹³¹ Op 4 mei 1297 regelde graaf Jan I de lijftocht voor zijn vrouw, Elisabeth, waarbij o.a. als getuige aanwezig is heer Jan van Renesse, ridder.¹³² Ondertussen was hij aangesteld als baljuw van Zuidholland, en werd naar Bergen op Zoom gestuurd om met de hertog van Brabant te onderhandelen over de onmin, die was blijven voorduren,

¹²⁰ OHZ V no. 2820, d.d. 28-8-1293.

¹²¹ OHZ V no. 3075 en 3076, d.d. 9-1-1296.

¹²² CSN no. 1155.

¹²³ OHZ V no. 3092, d.d. 2-2-1296; OSU no. 2738, d.d. 2-2-1296.

¹²⁴ OHZ V no. 3158, d.d. (tussen 27-6-1296 en 9-8-1296); no. 3159, d.d. 9-8-12(92).

¹²⁵ OHZ V no. 3178, d.d. (16-9-1292).

¹²⁶ OHZ V no. 3195, d.d. 31-10-1296 (of 7-11-1296).

¹²⁷ OHZ V no. 221, d.d. 8-1-1297; no. 3224, d.d. 13-1-1297; no. 3229, d.d. 17-1-1297.

¹²⁸ Kort, Grafelijke lenen Rijnland-1, blz. 407-408 (leen 56).

¹²⁹ Hoek, Aanvullingen, blz. 212 (leen 10bis).

¹³⁰ OHZ V no. 3266, d.d. 24-3-1297.

¹³¹ OHZ V no. 3276, d.d. 30-4-1297.

¹³² OHZ V no. 3278, d.d. 4-5-1297.

tussen Holland en Brabant. Omstreeks september dat jaar kwam een geruchten stroom op gang als zou Jan van Renesse een complot op touw hebben gezet om graaf Jan I te ontvoeren en in handen van de hertog van Brabant te stellen. Jan van Renesse begaf zich daarop naar zijn kasteel Moermond. Graaf Jan I gebood hem echter te Rijnsburg in leistung te gaan totdat hij zich van de aanklacht had gezuiverd. Toen hij dat weigerde en ook niet op de uitnodiging inging om zonder vrijgeleide naar Veere te komen, werd het kasteel Moermond door Wolfert van Borsele belegerd, ingenomen en geslecht. Jan van Renesse wist te ontkomen, maar werd evenals zijn broers uit het land verbannen.¹³³ Terwijl Jan van Renesse in ballingschap naar Vlaanderen trok, bleef Sophia van de Goude op haar goederen resideren.¹³⁴

Tussen Eduard I, koning van Engeland, en zijn schoonzoon, graaf Jan I, werden daarna in de maanden september en oktober 1297 over en weer brieven gestuurd waaruit blijkt dat de graaf niet van plan was Jan van Renesse terug te laten keren in het graafschap, waarbij als nieuw motief werd aangevoerd dat hij betrokken was bij de moord op graaf Floris V.¹³⁵ Op 18 oktober 1297 zegt Jan van Schenge aan graaf Jan I toe dat hij in Rijnsburg in gijzeling zal gaan, nu heer Jan van Renesse, voor wie hij zich borg tegenover de graaf had gesteld, verzuimd heeft daar in gijzeling te gaan.¹³⁶

De goederen van Jan van Renesse werden geconfisqueerd, wat blijkt uit een oorkonde waarin heer Hendrik Buffel, ridder, door graaf Jan I in november 1298 wordt beleend met het ambacht afkomstig van Jan van Renesse en diens broers te Elkerzee op Schouwen tegen een jaarlijkse betaling van 40 pond Holland.¹³⁷ Op 16 februari 1299 stelt Nicolaas van Cats, ridder, dat hij zich tegenover graaf Jan I borg had gesteld voor heer Jan van Renesse, ridder, die op een vastgestelde dag in Rijnsburg in gijzeling had moeten gaan, en verklaart – omdat heer Jan verzuimd heeft te komen – zich aan de bepalingen van de borgstelling zal voldoen. Floris van Borsele, Gijsbert van Abcoude, ridders, en Gerulf van Cats, knaap, bevestigen het een en ander.¹³⁸

Robert- en Willem, zoons van Guy, graaf van Vlaanderen, beloven op 11 maart 1299 aan graaf Jan I om ‘here Jan van Renisse ende here Costen’, en hun medestanders door de graaf te laten berechten.¹³⁹ In vervolg hierop belooft op 24 augustus 1299 Jan van Renesse, ridder, zich voor de eerstkomende Pasen (10 april 1300) te onderwerpen aan de uitspraak van graaf Jan I en Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen, over zijn betrokkenheid bij de moord op graaf Floris V op straffe van verlies van lijf en goed, onder mede bezegeling van zes met naam genoemde borgen. Ook zijn broers Hendrik en Costijn, knapen, stellen zich – op verlies van lijf en goed – borg.¹⁴⁰ Op dezelfde dag verklaart Jan van Renesse, ridder, borg te zullen blijven tegenover graaf Jan I voor degenen, die met hem zijn uitgeweken omdat zij betrokken zouden zijn geweest bij de moord op graaf Floris V, uitgezonderd een aantal met naam genoemde heren.¹⁴¹ Beide voorgaande oorkonden zijn niet uitgevaardigd omdat de zes borgen genoemd in de eerste oorkonde weigerden te zegelen. Mede door het overlijden van graaf Jan I te Haarlem op 10 november 1299 bleef de zaak hangen. Op 11 mei 1300 beloven Jan van

¹³³ Pols, Graaf Jan I, blz. 40-41.

¹³⁴ Schouten, Gouda, blz. 14.

¹³⁵ OHZ V no. 3338, no. 3339, no. 3344 en no. 3345, d.d. tussen eind september en 18-10-1297.

¹³⁶ OHZ V no. 3249, d.d. 18-10-1297.

¹³⁷ OHZ V no. 3432, d.d. 18 of 20-11-1298.

¹³⁸ OHZ no. 3444, d.d. 16-2-1299.

¹³⁹ OHZ V no. 3453, d.d. 11-3-1299.

¹⁴⁰ OHZ V no. 3500, d.d. 24-8-1299.

¹⁴¹ OHZ V no. 3501, d.d. 24-8-1299.

Renesse, Floris van Borsele, Hendrik Buffel, Jan Mulard, Gillis van Cruyningen en Hendrik van Soutenlande hun geschillen met Jan II, graaf van Holland en Henegouwen, aan de koning van Frankrijk of zijn zoon Karel te zullen opdragen, en Guy van Henegouwen¹⁴² vrij te laten in ruil voor de kinderen van Wolfert van Borsele.¹⁴³

In 1302 vocht Jan II van Renesse mee in de Guldensporenslag bij Kortrijk, waarmee hij grote roem verwierf; ondersteunde in 1304 de Vlaamse actie tegen Holland en Zeeland en bereikte Utrecht, maar moest na de nederlaag van de Vlamingen bij Zierikzee het Sticht, hij was inmiddels voogd van Utrecht geworden, ontvluchten. Bij het oversteken van de Lek verdrong hij op 16 augustus 1304.¹⁴⁴ Niet lang daarna, in ieder geval voor 1306, is Sophia van der Goude overleden en vielen haar bezittingen terug aan de grafelijkheid.

Op 24 juni 1307 wordt gewag gemaakt van het sneuvelen van Pieter, zoon van Lange Aleida, bij de Nieuwevaart in het leger van Jan van Renesse. Omdat er sprake was van roof en brandstichting, en hij diende onder een onwettige heer kregen zijn familieleden geen geldelijke genoegdoening.¹⁴⁵ Tot slot schonk graaf Willem III ingevolge het testament van zijn vader de heerlijkheden Gouda (1308), te weten het goed van der Goude met toebehoren en de leenmannen,¹⁴⁶ de koren- en smaltienden van Keten (Capelle aan den IJssel),¹⁴⁷ en Schoonhoven (1310) aan zijn broer Jan van Avesnes, heer van Beaumont.

Uit dit huwelijk:

1. *Margaretha van Renesse*, vermeld 1306-1329, tr. *Arnoud van Steyn*, heer van Steyn, ridder (1329).

In 1306 erkent Margriet, dochter van Jan van Renesse en Sophia van der Goude, van het kapittel van Sint Salvator in erfpacht ontvangen te hebben de tienden genoemd ‘de Broektienden’ en de heerlijkheid ‘bider Goude’.¹⁴⁸

Op 11 december 1329 verleent graaf Willem III op verzoek van heer Arnoud van Stein, aan diens echtgenote, vrouwe Margaretha van Renesse, voor de duur van haar leven een lijftocht, op de goederen die Arnoud van de graaf in leen houdt.¹⁴⁹

2. *Katharina van Renesse*, vermeld 1311, 1320, tr. (getocht 2 juni 1311) *Jan van de Mye*,¹⁵⁰ vermeld 1311-1332, zoon van Daniel van der Mye en Adelise.

Op 31 oktober 1320 draagt Jan van der Mye, gehuwd met Katharina, dochter van heer Jan van Renesse, 12 morgen land, gen. ‘Drie Viertelen’, gelegen in Zegveld in het

¹⁴² De latere bisschop van Utrecht (1301-1317).

¹⁴³ De Nederlandsche Leeuw jrg. 11 (1893), kolom 19. Oorkonde in het Archief National te Parijs.

¹⁴⁴ Schouten, Gouda, blz. 14.

¹⁴⁵ Berkelbach van der Sprekel, Oorkonden Bisschoppen, no. 90, d.d. 21-6-1307; Immink, Registrum Guidonis, no 200, d.d. 24-6-1307: ‘voirt is onse seggen van Pieter Langhe Aelide sone, die doit bleif op die Nyevaert: omdat gheschiede in haren Jans reyse van Renesse ende in roeve ende in brande met enen onrechter here, dat men niet ghelden en sal’.

¹⁴⁶ Kort, Grafelijke lenen Rijnland-1, blz. 407-408 (leen 56), d.d. 15-8-1308.

¹⁴⁷ Hoek, Aanvullingen, blz. 212 (leen 10bis), d.d. 15-8-1308.

¹⁴⁸ Goudriaan, Van der Goude, blz. 89.

¹⁴⁹ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 645, fol. 11, no. 50, d.d. 11-12-1329.

¹⁵⁰ Hoek, Abbenbroek, kolom 243-246.

gerecht van de heren van St. Marie, op aan de heer van Polanen, te komen aan Adelsse, zijn dochter, gehuwd met Nicolaas van Abbenbroek.¹⁵¹

3. *Hendrik van Renesse*,¹⁵² heer van Baarland, knaap (1299), ridder (1307), vermeld 1293-1313, balling (1297-1307), overl. voor 1318/19.

Op 28 augustus 1293 verklaart graaf Floris V dat Catharina, vrouwe van Voorne, burggravin van Zeeland, en haar zoon Gerard, ten overstaan van hem en zijn ‘ghetrouwe’ (leen)mannen goederen overdraagt aan vrouwe Mabelia van Voorne, die daarmee afziet van verdere aanspraken op de nalatenschap van haar vader Albert, heer van Voorne, burggraaf van Zeeland, en Aleid, haar moeder. Onder de mannen wordt onder andere genoemd Hendrik van Renesse.¹⁵³

Wanneer Hendrik- en Costijn van Renesse samen in een oorkonde worden genoemd, worden deze onder Hendrik vermeld.

Op 24 juli 1307 onderwerpen negentien ballingen w.o. Hendrik- en Costijn van Renesse, broers, ridders, zich aan graaf Willem III en beloven hem bijstand te geven.¹⁵⁴ Aan de oorkonde hangen de zegels van twee ballingen. De andere zeventien zegels ontbreken w.o. die van Hendrik- en Costijn van Renesse of meer waarschijnlijk dat de bezegeling door de andere ballingen nooit tot stand is gekomen.

Op 9 april 1312 doen Hendrik- en Costijn van Renesse, ridders, broers, afstand van de goederen, die zij ons ‘besoent hebben’¹⁵⁵ en hun aangekomen zijn of nog aankomen zullen, voor hun zelf, hun moeder en degenen, die ‘met hun ouders erven’¹⁵⁶ verplicht waren te delen. Hiertegenover geeft graaf Willem III aan de broers de hierna genoemde goederen in leen.¹⁵⁷ Uit de Zeeuwse rekeningen (1318) blijkt overigens dat de gift berust op een verkoop. Op dezelfde dag doen Hendrik- en Costijn van Renesse, ridders, broers, een toezegging van bijstand aan graaf Willem III met de aanleg van een dijk tussen Borsele en Zuid-Beveland onder afstand van het erfdeel van hun moeder.¹⁵⁸

Samenvatting van de ‘gegeven’ goederen:

- a. alle ambachten, die wij hebben, gelegen in West-Baarland, in Budikendorp¹⁵⁹ en in Oudelande,¹⁶⁰ aan de zuidzijde met alle ‘scoernesse’,¹⁶¹ maar aan de noordzijde zal de ‘scoernesse’ niet meer bedragen van 50 gemet (met nadere bepalingen);
- b. voorts de pacht van de tienden binnen de hiervoor genoemde ambachten op dezelfde wijze zoals hun ouders de tienden in Schouwen in pacht hielden van de Proost van Sint Marie en van de Heren van Sint Jan (met nadere bepalingen);

¹⁵¹ Kort, Leenkamer Polanen-1, blz. 735 (leen 62).

¹⁵² Nederland Adelboek jrg. 43 (1950), blz. 229.

¹⁵³ OHZ V no. 2820, d.d. 28-8-1293.

¹⁵⁴ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 309, d.d. 24-7-1307; Berkelbach van der Sprenkel, Oorkonden Bisschoppen, no. 94, d.d. 24-7-1307.

¹⁵⁵ In ongestoord bezit verzekeren.

¹⁵⁶ En andere erfgenamen.

¹⁵⁷ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 917, d.d. 9-4-1312 (1312, des sonnendaghes na beloken paschen); Van Mieris II, blz. 124, d.d. 9-4-1312.

¹⁵⁸ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 917, d.d. 9-4-1312.

¹⁵⁹ Bakendorp.

¹⁶⁰ Deze ambachten liggen in het zuidoosten van Beveland, maar worden in de rekeningen van Zeeland gerubriceerd onder Borsele.

¹⁶¹ Met ‘scoernesse’ wordt misschien bedoeld ‘schoornisse’ in de betekenis van het verdwijnen van land door overstroming (Verdam, Middelnederlandswoordenboek, geeft meerdere betekenissen).

- c. voorts land, hofsteden, huizen, visserij (rechten) en veer (rechten), die in voornoemde ambachten liggen, en (de graaf) aangekomen was van zijn oom de Prins van Moreyen, zaliger,¹⁶² onder vrijwaring, die door Jan, heer van Cruyningen, en Boudewijn van Yerseke, (leen)mannen en ridders, zullen worden getaxeerd;
- d. verder zullen zij behouden de ‘utdijc’ in ‘Did(er)ics land’,¹⁶³ zoals hun vader het (al) had;
- e. (voorgaande is waardig) 700 pond zw.t. per jaar, zoals hun vader (al) had; indien de voorschreven goederen minder waard zijn dan 700 pond zw.t. zal dat alsnog worden aangevuld na (de) taxatie tussen nu en Sint Jans midzomer naast komende;¹⁶⁴
- f. daarenboven wordt tussen 500 en 450 gemet ambacht, gelegen in Koudekerk, die van Raas van Koudekerk waren, gegeven en (in leen) te houden zoals hun vader;
- g. verder het deel in de Oostmoer dat (de graaf) van Jan van Renesse, hun broer, was aangekomen.

In de rekening van Zeeland 1318/1319 komen een aantal posten voor die betrekking hebben op Costijn van Renesse en zijn neven, en wel als volgt:

- a. In Barland (1318): ‘Her Costin van Renisse cofte al dat ambocht dat an minen here ghecomen es van heren Henric van Everinghe ende Janne, sinen neve, in die prochie van Barland, wilc ambocht groet es 500 gemet metten hofsteden, elc ghemet om 25 sc., dat coemt 625 pond. Vort zoe hevet mijn here heren Costijn ghegheven al die tiende ende leenland, dat Jans van Everinghe was, over 60 pond sjaers, die min here heren Costijn sculdich was, ende sal staen tot sheren Willem Vriesen proven ende Vrederics, es dit goit bettere dan 60 pond sjaers, dat sal her Costijn mijnen gere der grave uprechten ende betaelen’.¹⁶⁵
- b. Uitbetaling (1318): ‘Int erste bi sheren Costijns lettren van Renesse van den renten, die mijn here die grave hem ende zinen neven jaerlix sculdich es, daer die daghe of gheleden waren te Paeschen int jaer van achtien, 200 pond, ghegheven int jaer achtien des donredaghes na Sente Luciendach’.¹⁶⁶
- c. Uitbetaling (1319): ‘Item bi sheren Costijns letteren ghegeven hem van siere jaerlixer renten, daer die dach of was te Paeschen int jaer van negentien ende mijn here hem vortaen sculdich bleef, 140 pond, ghegheven int jaer van achtien des donredaghes na Sente luciendach’.¹⁶⁷ Zie onder (a) voor de korting van 60 pond.
- d. In Coudekerk (1318/19): ‘Her Costijn van Renisse ende sheren Henrix kinder scieten te stene 358½ gemet’.¹⁶⁸
- e. In Wellincwerpe (1318/19): ‘Her Costijn van Renisse ende sheren Henrix kinder scieten te stene 198½ gemet’.¹⁶⁹
- f. In Westbarland (1318/19): ‘Her Henric (van Everingen) ende her Costijn van Renisse’.¹⁷⁰

Graaf Willem vergeeft kort voor 25 mei 1319 heer Hendrik van Everingen, ridder, en enkele van zijn medestanders, die zich bij de vijand in Vlaanderen hadden aangesloten,

¹⁶² Floris van Avesnes, overleden 1297, huwde Isabella van Villehardouin, erfprinses van Achaie en Morea.

¹⁶³ Dirksland op Goeree-Overflakkee.

¹⁶⁴ De goederen waren kennelijk niet meer waardig dan 500 pond per jaar, zodat in de grafelijk rekeningen van Zeeland nadien jaarlijks een uitbetaling plaatsvond van 200 pond.

¹⁶⁵ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 126.

¹⁶⁶ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 196.

¹⁶⁷ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 197.

¹⁶⁸ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 19.

¹⁶⁹ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 19.

¹⁷⁰ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 84.

en stelt hem op enkele voorwaarden weer in bezit van zijn goederen te Everingen, Koudorpe en Ellewoutsdijk, maar vooralsnog niet in Baarland, welk goed aan heer Costijn van Renesse was verkocht. Mocht heer Costijn van Renesse zonder wettige geboorte overlijden, wordt heer Hendrik gegund om Baarland te kunnen kopen tegen hetzelfde bedrag dat heer Costijn er voor betaald heeft.¹⁷¹

Op 23 oktober 1323 dragen Costijn van Renesse, ridder, en Jan- en Costijn van Renesse, knapen, bij graaf Willem III aan wie de begeving toekomt van de kerk van Oudelande op Borsele, de priester heer Gillis Pietersz., uit Schouwen, voor in plaats van heer Jan Seriant, die overleden is.¹⁷² Na beëindiging van een twist tussen heer Costijn van Renesse en heer Hendrik van Everingen, blijkt dat de eerstgenoemde en zijn neven aan laatstgenoemde 58 gemet 102 roeden tienden moesten overdragen, waarna deze tienden op 13 mei 1325 door graaf Willem III aan heer Hendrik in pacht werden gegeven voor 14 sc. 10 p. Hollands per jaar.¹⁷³

In de rekening van Zeeland 1331 komt een aantal posten voor die betrekking hebben op Costijn van Renesse en zijn neven, en wel als volgt:

a. Uitbetaling (1331): 'Item bi ser Costins brieve van Renesse hem selven betaet van ziere renten, daer die dach of was te Paschen int jaer van (13)31, 100 pond. Item bi Jan ende Costins brieve van Renesse hem betaelt van haerre renten, daer die dach of was Pasche vorseyt, 100 pond'.¹⁷⁴

b. In Wellincwerve (1331): 'Haer Costin van Renesse, Jan ende Costin, zine neven, van haren ambacht in Wellincwerve'.¹⁷⁵

c. In Borselen (1331): 'Haer Costin van Renesse, Jan ende Costin van Renisse, in Barland, Oudeland ende in Badekundorp, 2.204 gemet'.¹⁷⁶

d. In Borselen (1331): 'Haer Costin van Renesse, Jan ende Costin zinen neven in Barland, die ser Heynrics van Everinghe waren, 500 gemet; item in Badekindorp, die Pieter Claysz waren, 100 gemet. Item praedicti in Barland, Oudeland ende in Badekindorp 1.604 gemet [totaal 2.204 gemet].¹⁷⁷

e. Uitbetaling: 'Item ofghereket hare Costin van Renisse ende Janne ende Costine van Renesse in die jaerbeden van (13)20, (13)24 ende (13)28 1 marc sjaers die hem mijn here bekennende, facit 21 pond'.¹⁷⁸

f. Uitbetaling (1332): 'Item bi ser Costins brieve van Renesse hem betaelt van ziere renten, daer die dach of was te Paschen int jaer van (13)32, 100 pond. Item bi Jans ende Costins brieve van Renesse hem betaelt van hare renten van der zelve termine, 100 pond'.¹⁷⁹

In de rekening van Zeeland 1333 komt een post voor betrekking hebbende op Costijn van Renesse en zijn neven, en wel als volgt:

Uitbetaling (1333): 'In den eersten bi ser Costins brieve van Renesse hem betaelt van ziere renten daer die dach of was te Paschen int jaer xxxiii, 100 pond. Item bi Costins

¹⁷¹ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 25, no. 37, resp. 304, fol. 27-27v, no. 38, d.d. kort voor 25-5-1319; Van Mieris II, blz. 233, d.d. 11-2-1320.

¹⁷² NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 64v, no. 326, resp. 304, fol. 80-80v, no. 327, d.d. 3-10-1324.

¹⁷³ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 63, no. 315, resp. 304, fol. 78, no. 316, d.d. 13-5-1325.

¹⁷⁴ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 257.

¹⁷⁵ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 261.

¹⁷⁶ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 303.

¹⁷⁷ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 394-395.

¹⁷⁸ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 501.

¹⁷⁹ Hamaker, Rekeningen IV, blz. 524.

brief van Renesse hem ende Janne, zinen broeder, betaelt van haere renten van denzelven termine, 100 pond'.¹⁸⁰

Graaf Willem III beleent op 8 september 1336 Jan- en Costijn van Renesse met 250 gemet ambacht in Baarland, zijnde de helft van het ambacht dat heer Costijn van Renesse, ridder, vroeger van hem had gekocht, na wiens dood enkele met name genoemde leenmannen hadden getuigd dat heer Costijn de 250 gemet had overgedragen aan Jan en Costijn.¹⁸¹ Op 23 maart 1342 doet graaf Willem V uitspraak in het geschil tussen heer Costijn van Renesse enerzijds en Hendrik, zoon van heer Hendrik van Everingen, en Gillis Bateman, heer Hendriks knaap, anderzijds over 500 gemet ambacht in Baarland, die de oude heer Costijn van Renesse, had gekocht toen heer Hendrik in het buitenland verbleef.¹⁸²

In de rekening van Zeeland 1342/43 komt een post voor betrekking hebbende op Jan – en Costijn van Renesse, en wel als volgt: 'In Borselen (1342/43): 'Haer Jan van Renesse in Barland, Oudeland ende in Badekinsdorp 1.102 gemet. Haer Costin van Renesse idem 1.102 gemet [totaal 2.204 gemet]'.¹⁸³

Kinderen:

1. *Jan III van Renesse*,¹⁸⁴ heer van Baarland, knaap (1323), ridder (1340), vermeld 1318/19-1348, overl. Utrecht 29 oktober 1348, tr. 5 juni 1338 (huwelijkscontract) *Aleid van Lichtenberg*, vrouwe van Lichtenberg, dr. van Jacob van Lichtenberg en Machtelt van Arkel, weduwe van Jan van Zuylen.
2. *Costijn V van Renesse*, heer van Baarland, knaap (1323), vermeld 1318/19-1351, tr. *Margaretha*.
4. *Costijn IV van Renesse*, heer van Baarland, knaap (1299), ridder (1307), vermeld 1299-1328, (balling (1297-1307), overl. voor 3 juli 1334, tr. *Aleid uter Wijk*, overl. 25 juli 1333, dr. van Willem van Brederode en Hildegonda van Voorne. Zij tr. 1^e Gerrit Heer Woutersz. (van Egmond),¹⁸⁵ overl. voor 29 augustus 1320, zoon van Wouter van Egmond, bijgenaamd Stoutkind, ridder.

Jan III, bisschop van Utrecht, Jacob, bisschop van Zuden, Nicolaas, abt van Middelburg, en twintig met name genoemde ridders, w.o. Costijn van Renesse, ridder, verklaren op 17 oktober 1325 dat zij, na het horen van de schepenen van Dordrecht enerzijds en van die van Delft, Leiden, Haarlem, Alkmaar, Gouda, Schoonhoven, Akersloot, Uitgeest en Wormer anderzijds over de handhaving van het Dordtse stapelrecht, waarbij ook de handvesten die daarover handelen zijn getoond, na overleg met de aanwezige grafelijke leenmannen aan graaf Willem III adviseren dat hij in deze kwestie de oudere handvesten voorrang geeft boven de jongere.¹⁸⁶ Op 18 maart 1328

¹⁸⁰ Smit, Rekeningen VII, blz. 184.

¹⁸¹ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 105v, no. 662, resp. 304, fol. 131v, no. 671, d.d. 8-9-1336.

¹⁸² NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 218, fol. 13, no. 101, d.d. 23-3-1342.

¹⁸³ Smit, Rekeningen VII, blz. 227.

¹⁸⁴ Nederland Adelboek jrg. 43 (1950), blz. 229.

¹⁸⁵ Dek, Van Egmond, blz. 77.

¹⁸⁶ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 289, fol. 36v, no. 189, resp. 290, fol. 45-45v, no. 194, d.d. 17-10-1325; Van Mieris, blz. 364, d.d. 17-10-1325.

geeft graaf Willem III de edele en niet-edele lieden van Bewesten schelde een keur, w.o. genoemd Costijn van Renesse, ridder.¹⁸⁷

Graaf Willem III verkoopt op 3 juli 1334 aan Mathijs Rengersz., knaap, alle goederen, gelegen Dirksland, die de graaf aangekomen waren na het overlijden van heer Costijn van Renesse, welk goed Mathijs en diens wettige erfgenamen van hem in leen zullen houden.¹⁸⁸ Op 17 maart 1335 doet graaf Willem III afstand van zijn recht op de goederen die de ‘vrouwe van Cadzand’ in Noordholland heeft geërfd van haar broer heer Costijn van Renesse, en bevestigt de verkoop ervan aan Jan Persijn.¹⁸⁹

5. *Maria van Renesse*, vermeld 1334, tr. *Gerolf van Cats*,¹⁹⁰ knaap (1299), ridder (1307), vermeld 1299-1343, balling (1307), zn. van Hendrik van Cats.

Graaf Willem III gelast op 1 november 1334 zijn baljuws, rentmeesters en schouten van Noordholland, Kennemerland en Friesland, om heer Gerolf van Cats het goed, dat hij geërfd heeft van heer Costijn van Renesse en waarop volgens hem vanwege de grafelijkheid beslag zou zijn gelegd, omdat hij in Zeeland woont, vrijelijk te laten gebruiken.¹⁹¹ Gerolf van Cats, ridder, verkoopt op 2 december 1334 aan heer Jan van Polanen als het goed bij ‘Oester Mase’, dat hij en zijn vrouw, Marie, hebben geërfd van heer Costijn van Renesse, haar broer, en de door hem aangekomen goederen van Aleyt Uytterwijcke.¹⁹² Op 8 september 1336 legt heer Gerolf van Cats, ridder, samen met enige andere leenman van de graaf Willem III, een verklaring af inzake de overdracht van 250 gemet ambacht, gelegen in Baarland, in het verleden gedaan door heer Costijn van Renesse, ridder, aan Jan- en Costijn van Renesse.¹⁹³

IV-b. *Costijn III van Renesse*, ridder (postuum), vermeld 1270-1279/80, overl. verm. 20 augustus 1289,¹⁹⁴ tr. *Meina (van de Maelstede)*.

In vier zogenaamde *Keulse oervede oorkonden* in relatie tot Jan- en Dirk van Heusden komen op 14 november 1270, resp. 16 augustus 1271,¹⁹⁵ achtereenvolgens voor:

1. ‘domini Iohannis de Riednisse, militis, Costini fratris sui’.
2. ‘domini Iohannis de Riednisse militis, Costini fratris sui’.
3. ‘dominum Iohannem de Riednisse, militem, Costinum fratrem suum’.
4. ‘Iohannes, dominus de Renisse, et Costentinus, frater eius’.

Helaas is geen zegel van Costijn aan één van de oorkonden bewaard gebleven.

¹⁸⁷ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 84-85v, no. 481, resp. 304, fol. 106-107, no. 504, d.d. 18-3-1328.

¹⁸⁸ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 103, no. 630, resp. 304, fol. 128, no. 648, d.d. 3-7-1334.

¹⁸⁹ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 242, fol. 86v, no. 597, resp. 243, fol. 104, d.d. 17-3-1335.

¹⁹⁰ B. de Keijzer, *Van Cats* (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

¹⁹¹ Drossaers, Domeinraad I, no. 256, d.d. 1-11-1334; Muller, Regesta Hannonensia, blz. 228, d.d. 1-11-1334.

¹⁹² Drossaers, Domeinraad I, no. 259, d.d. 2-12-1334; Muller, Regesta Hannonensia, blz. 229, d.d. 2-12-1334.

¹⁹³ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 303, fol. 105v, no. 662, resp. 304, fol. 131v, no. 671, d.d. 8-9-1336.

¹⁹⁴ De Navorscher jrg. (1896), blz. 182-184. Voetnoot 2 met verwijzing naar Rietstap's Stamboek II (Ao. 1887, blz. 102-103). De aldaar weergegeven informatie valt te bestempelen als ‘fantasie’ hoewel ze in sommige publicaties terugkeren. Alleen de vermelde overlijdensdatum van ‘Constantijn of Costijn van Renesse’, namelijk op 20 augustus 1289, zou weleens betrekking kunnen hebben op Costijn III van Renesse.

¹⁹⁵ OHZ III no. 1537, 1538 en 1539, d.d. 14-11-1270, resp. no. 1569, d.d. 16-8-1271.

Albert, heer van Voorne, ontslaat op 23 maart 1276 de in zijn gebied wonende cijnsplichtigen van de Sint Baafsabdij te Gent van de keurmede, waarbij o.a. ‘dominus Iohannes, noster consangwineus, miles, de Rienesse, et Costinus, frater eius’ als getuigen optreden.¹⁹⁶

Uit dit huwelijk:

1. *Alicia (Adelycia) (van Haamstede)*, vermeld 1298, tr. *Wouter III van Berchem*,¹⁹⁷ vermeld 1290-1304, overl. voor 5 februari 1311, zn. van Wouter II, heer van Berchem en Ranst, en Odilia
2. *Jan van Haamstede*, vermeld 1292-1293, postuum vermeld 1299, 1317, 1323, overl. tussen 28 augustus 1293 en 2 februari 1296.

Afb. 9a en 9b. Zegel van Jan van Renesse, knaap (1292).¹⁹⁸
(Foto: Nationaal Archief)

Afb. 10. Zegel van Jan van Renesse, knaap (1292).
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Op 6 februari 1292 stelt ‘Janne, minen neve, haren Costijns zone, mins broers’ zich borg voor Jan I van Renesse. Deze oorkonde is zowel in het Middelnederlands als in het Latijn opgesteld.¹⁹⁹ Aan beide oorkonden hangt zijn zegel (afb. 9a en 9b) op de

¹⁹⁶ OHZ III no. 1721, d.d. 23-3-1276.

¹⁹⁷ B. de Keijzer, Van Berchem (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

¹⁹⁸ Beschrijving: 1. omschrift: +S'IAN·VAN·RINNISSE

2. kenmerken: de vorm van een halfrond schild, ca. - mm, bruine was, gaaf.

3. zegelbeeld: een halfrond schild.

4. wapen: een aanzijnde leeuw in een met blokjes bezaaid veld vergezeld in het schildhoofd van een barensteel met vier hangers.

¹⁹⁹ NA, Archief Graven van Holland inv.nr. 306-1 en 306-2; OHZ V no. 2683 en 2684, d.d. 6-2-1292.

plaats in overeenstemming met de zegelaankondiging. Het tweede zegel is afgedrukt in het *Corpus Sigillorum Neerlandicorum* (afb. 10).²⁰⁰ Het zegel is in deze publicatie foutief toegeschreven aan Jan, de zoon van Jan I van Renesse.²⁰¹

Op 28 augustus 1293 verklaart graaf Floris V dat Catharina, vrouwe van Voorne, burggravin van Zeeland, en haar zoon Gerard, ten overstaan van hem en zijn ‘ghetrouwe’ (leen)mannen goederen overdraagt aan vrouwe Mabelia van Voorne, die daarmee afziet van verdere aanspraken op de nalatenschap van haar vader Albert, heer van Voorne, burggraaf van Zeeland, en Aleid, haar moeder. Onder de mannen wordt onder andere genoemd Jan van Haamstede.²⁰²

De deken en het kapittel van Sint Jan te Utrecht geven op 2 februari 1296 de tienden die Jan van Haamstede eerder van hen in erfelijke pacht hield aan heer Jan van Renesse, ridder, zijn neef.²⁰³ Witte, (half)broer van de graaf Jan I, belooft op 12 oktober 1299 ‘dat ghoed dat Jans was van Hamestede’ dat de graaf hem heeft toegewezen, desgewenst weer aan de graaf zal afstaan.²⁰⁴ Graaf Jan I schenkt op 13 oktober 1299 met toestemming van Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen, aan zijn (half)broer Witte, de heerlijkheid Haamstede zoals ‘Jan van Haemstede ende zijn vader haer Costijn besaten’, die na het overlijden van Jan in het bezit was gekomen van graaf Floris V, en beveelt de ingezetenen Witte gehoorzaam te zijn.²⁰⁵

3. (...) van *Haamstede*, tr. (medio) 1298 *Sweder I van Montfoort*,²⁰⁶ burggraaf van Montfoort, knaap (1301), vermeld 1301-1328, zn. van Hendrik I de Rover van Montfoort en Elisabeth (van Beusichem).
4. *Elisabeth van Haamstede*, vermeld 1308.

I**b.** (*Jan*) van *Zierikzee*.

Op 24 juni 1275 geven de deken en het kapittel van Sint Jan op verzoek van graaf Floris V hun tienden nabij de stad Zierikzee, eens in gezamenlijk bezit van heer Hugo van Zierikzee, ridder, diens broer Jan, en de zoons van Dirk van Zuutdike, in erfelijke pacht aan Willem, zoon van Willem, burger van Zierikzee. In de oorkonde wordt ook zijn vrouw Catharina genoemd.²⁰⁷

De inpoldering van Dirksland, gelegen op Goeree-Overflakkee, is verloren gegaan, want op 21 februari 1276 geeft graaf Floris V aan heer Albert van Voorne in plaats van 200 pond Hollands, die hem schuldig is, het schorreengebied ‘Dirksland’ ten zuiden van de Zonnemare, eens in bezit van heer Hugo van Zierikzee, ridder, diens broer Jan, en de zoons van Dirk van Zierikzee, onder voorbehoud van nakoop.²⁰⁸ In een daarop volgende oorkonde wordt door graaf Floris V op 2 januari 1279 het land Dirksland in vrij eigendom aan heer Albert van Voorne verkocht, waarbij de vroegere eigenaars worden opgesomd, namelijk: ‘quondam filiorum Theoderici de

²⁰⁰ CSN no. 1156.

²⁰¹ CSN (tekst), blz. 111.

²⁰² OHZ V no. 2820, d.d. 28-8-1293.

²⁰³ OHZ V no. 3092, d.d. 2-2-1296; OSU no. 2738, d.d. 2-2-1296.

²⁰⁴ OHZ V no. 3517, d.d. 12-10-1299.

²⁰⁵ OHZ V no. 3518, d.d. 13-10-1299.

²⁰⁶ B. de Keijzer, *Van Montfoort (Burggraven) (Wede, Rode)* (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa.

²⁰⁷ OHZ IV no. 1697, d.d. 24-6-1275.

²⁰⁸ OHZ III no. 1716, d.d. 21-2-1276.

Zerixsee, domini Hugonis dicti quondam de Zerixsee et Iohannis, fratris sui; Wolfaeri et Dancardi filiorum Paulini, fratrum; Colini et Hellinx filiorum Iohannis, fratrum'.²⁰⁹

Kinderen:

1. *Dirk van Zierikzee* ('van Zuutdike'), overl. voor 24 juni 1275.
2. *Hugo van Zierikzee*, ridder (1268), vermeld 1268,²¹⁰ overl. tussen 9 maart 1268 en 24 juni 1275.

Graaf Floris V zegt op 8 januari 1290 aan vrouwe Vrouste, moeder van Loper, en stiefdochter van heer Hugo van Zierikzee, toe haar de eerstvolgende keer dat hij te Zierikzee de vierschaar voorziet recht te doen met betrekking tot wat haar uit de nalatenschap van haar moeder toekomt, en dat te betalen uit de eerstvolgende bedde in Schouwen.²¹¹

Op 5 september 1296 beleent Gerard, heer van Voorne, burggraaf van Zeeland, Renger, zoon van Moene, met 36 gemet land 'die minen vader aenquamen met enen rechte van heeren Hughen van Zirixee ende die met hem des lants verdreven waren'.²¹²

3. *Jan van Zierikzee*, overl. voor 24 juni 1275.

Iic. *Hendrik van Zierikzee*.

Kinderen:

1. *Nicolaas van Zierikzee*, vermeld 1248-1250, tr. *Vrouwelijn*, vermeld 1248.

Op 8 april 1248 gelast paus Innocentius IV een onderzoek in te stellen naar de verklaring van Nicolaas van Zierikzee, leenman van de Rooms-koning, dat hij destijds met Vrouwelijn in het huwelijk is getreden terwijl zijn vader haar doopheffer is geweest.²¹³ De Rooms-koning Willem verkoopt op 1 februari 1250 aan Nicolaas, zoon van Hendrik van Zierikzee, zijn haaimannen te Burgh, Haamstede en Zuidkerke, en verklaart dat hij de koopsom heeft ontvangen.²¹⁴ Echter in een volgende oorkonde, gedateerd 31 maart 1250, verkoopt Rooms-koning Willem nu de haaimannen te Burgh en Haamstede aan Nicolaas, zoon van Hendrik van Zierikzee, wiens broer Willem 1/4^e deel daarvan zal ontvangen, en verklaart dat hij de koopsom heeft ontvangen.²¹⁵

2. *Willem van Zierikzee*, volgt IIIb.

IIIb. *Willem van Zierikzee*, vermeld 1250.

Kind:

1. *Willem van Zierikzee*, burger van Zierikzee (1275), baljuw van Zuidholland (1285), vermeld 1274-1285, tr. *Catharina*, vermeld 1275.

²⁰⁹ OHZ IV no. 1846, d.d. 2-1-1279.

²¹⁰ OHZ III no. 1463, d.d. 9-3-1268 (getuige: heer Hugo van Zierikzee, ridder).

²¹¹ OHZ IV no. 2431, d.d. 8-1-1290.

²¹² OHZ V no. 3166, d.d. 5-9-1296.

²¹³ OHZ II no. 745, d.d. 8-4-1248.

²¹⁴ OHZ II no. 838, d.d. 1-2-1250.

²¹⁵ OHZ II no. 846, d.d. 31-3-1250.

Op 18 juni 1274 erkent graaf Floris V 9.089 pond 22 penning oud Tournois schuldig te zijn aan Floris van Henegouwen op grond van de door hem gedane voorlopige afrekening met betrekking tot het bestuur van Zeeland, en de vorderingen van diens moeder, Aleid van Henegouwen, en van Willem, zoon van Willem van Zierikzee.²¹⁶

De deken en het kapittel van Sint Jan op verzoek van graaf Floris V op 24 juni 1275 hun tienden gelegen nabij de stad Zierikzee, eens in gezamenlijk bezit van heer Hugo van Zierikzee, ridder, diens broer Jan, en de zoons van Dirk van Zuutdike, in erfelijke pacht aan Willem, zoon van Willem, burger van Zierikzee. In de oorkonde wordt ook zijn vrouw Catharina genoemd.²¹⁷

Op 9 september 1285 stelt Jan, heer van Cuyk, het tarief vast van de tol die de burgers van Dordrecht te Cuyk verschuldigd zijn op grond van een uitspraak ten overstaan van graaf Floris V en diens raad gedaan door Willem van den Bos, 'lombard', en Willem, zoon van Willem van Zierikzee, baljuw van Zuidholland.²¹⁸

²¹⁶ OHZ III no. 1670, d.d. 18-6-1274.

²¹⁷ OHZ IV no. 1697, d.d. 24-6-1275.

²¹⁸ OHZ IV no. 2228, d.d. 9-9-1285.

Bijlage

Genealogie Scarport

Bij het onderzoek naar de borgen, die in 1292 voor heer Jan van Renesse borg staan, werd ook aandacht besteed aan de familie van zijn vrouw Margaretha, omdat er altijd kans is dat onder de borgen familie van Margaretha schuil kan gaan. Het onderzoek leverde niets op.

Toch is het hoogst merkwaardig dat over Margaretha en haar familie nauwelijks iets te vinden valt in de oorkonden. Dit is des te meer opvallend omdat op basis van de status van heer Jan van Renesse te verwachten valt dat hij zijn huwelijkspartner ongetwijfeld gezocht zal hebben onder de hogere kringen van de adel in die dagen.

I. *Hugo Scarport (Scarpordum)*, vermeld 1250, overl. voor 14 januari 1277.

Op 19 mei 1250 verklaart rooms-koning Willem dat de gravin van Vlaanderen en Henegouwen niet gehouden is de gijzelaars, genomen en naar Brugge gebracht door Wolfert (van de Maalstede) en andere Zeeuwen, die haar tegen hem hebben bijgestaan, aan hem over te leveren. Onder de getuigen wordt genoemd ‘Scarpordum’.²¹⁹ Het is aantrekkelijk om deze getuige te vereenzelvigen met Hugo Scarport.

Kinderen:

1. *Pieter genaamd Schaak, zoon van Scarpordus*, vermeld 1277.

Graaf Floris V staat de abt en het convent van Middelburg op 14 januari 1277 toe de vijf ‘hevene’ ambacht in Oostkapelle aan te kopen van Jan, Paul en Nicolaas, zoons van Moen, en van Pieter Schaak, zoon van Scarpordus (‘Petro dicto Scaeck filio Scarpordi’), die deze van hem, de graaf, in leen houden en die zij rechtstreeks aan de abt en het convent mogen overdragen.²²⁰

2. *Margaretha, dochter van Hugo Scarport*, vermeld 1290, 1313, tr. (lijftocht 18 maart 1290) *Jan I van Renesse*, heer van Renesse, ridder (1270), vermeld 1267-1293, zn. van Costijn II van Renesse en A(licia) van Stavenisse.

3. (verm.) *Immezoete, dochter van Scarport*, vermeld 1308.

In de grafelijke bede van 1308 wordt genoemd ‘Imme Scarports dochter’ die gegoed is in het oostambacht van Haamstede.²²¹

²¹⁹ OHZ II no. 852, d.d. 19-5-1250.

²²⁰ OHZ III no. 1765, d.d. 14-1-1277.

²²¹ Zondervan, Grafelijke bede, blz. 33.

Verwijzingen naar gedrukte bronnen en literatuur

Corpus Sigillorum Neerlandicorum. *De Nederlandsche zegels tot 1300* ('s-Gravenhage, 1937-1940). [CSN]

Necrologium van Sint Salvator (Oudmunster) te Utrecht, in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, 10^e deel (1882), 11^e deel (1883) 12^e deel (1884). [Necrologium Oudmunster]

J.W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de Bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340* (Utrecht, 1937). [Oorkonden Bisschoppen]

Gisbertus Brom, *Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum Diplomata quotquot olim usque ad Urbanum Papam VI (an. 1378) in Veterem Episcopatum Trajectensem Destinata*. Volumen primum (Den Haag, 1891-96). [Bullarium Trajectense-1]

A.W.E. Dek, *Genealogie der Heren en Graven van Egmond* (Zaltbommel, 1970). [Van Egmond]

Koen Goudriaan, Jonkvrouw Sophia van der Goude, haar familie en haar stad, in: *Holland* jrg. 29 (1997), alf. 2. [Van der Goude]

H.G. Hamaker, *De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche huis*.

Deel I (Utrecht, 1879). [Rekeningen IV]

Deel II (Utrecht, 1880). [Rekeningen V]

C. Hoek, De heerlijkheid Abbenbroek en het geslacht van Abbenbroec, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 85 (1968). [Abbenbroek]

C. Hoek en J.C. Kort, Aanvullingen op reeds gepubliceerde repertoria op leenkamers die binnen het graafschap Holland hebben gefunctioneerd, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 43 (1988). [Aanvullingen]

P.W.A. Immink en A. Johanna Maris, *Registrum Guidonis. Het zogenaamde register van Guy van Avesnes Vorst-Bisschop van Utrecht (1301-1317). Met aansluitende stukken tot 1320* (Utrecht, 1969). [Registrum Guidonis]

A.C.F. Koch (ed), *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*. [OHZ]

Deel I: eind van de 7^e eeuw tot 1222 ('s-Gravenhage, 1970).

Deel II: 1222 tot 1256 (Assen/Maastricht, 1986).

Deel III: 1256 tot 1278 (Assen/Maastricht, 1992).

Deel IV: 1278 tot 1291 (Assen, 1997).

Deel V: 1291 tot 1299 (Den Haag, 2005).

J.C. Kort, *Het archief van de Heren van Voorne, Burggraven van Zeeland, 1272-1371* ('s-Gravenhage, 1972). [Van Voorne]

J.C. Kort, Repertorium op de Grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 42 (1987). [Grafelijke lenen Rijnland-1]

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Polanen in Rijnland en omstreken, 1320-1649/75), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 52 (1997). [Leenkamer Polanen-1]

Frans van Mieris, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende Met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Gravinne, Vrouwe Jacoba van Beyere, in 4 delen* (Leyden, 1753-1756). [Van Mieris]

P.L. Muller, *Regesta Hannonensia. Lijst van Oorkonden betreffende Holland en Zeeland, 1299-1345, die in het charterboek van Van Mieris ontbreken* ('s-Gravenhage, 1882). [Regesta Hannonensia]

S. Muller (e.d.), *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*. [OSU]

Deel I: 695-1197 (Utrecht, 1920).

Deel II: 1198-1249 ('s-Gravenhage, 1940).

Deel III: 1249-1267 ('s-Gravenhage, 1949).

Deel IV: 1267-1290 ('s-Gravenhage, 1954).

Deel V: 1291-1301 en supplement op de delen I-V 966-1296 ('s-Gravenhage, 1959)

M.S. Pols, Graaf Jan I, in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheden*, 3^e reeks, deel 10 (1899). [Graaf Jan I]

J.B. Rietstap, *De wapens van den Nederlandschen adel* (Groningen, 1890). [Wapens]

Jan Schouten, *Gouda door de eeuwen* (Alphen aan den Rijn, 1977). [Gouda]

H.J. Smit, *Rekeningen der graven en gravinnen uit het Henegouwsche huis*.

Deel I (Utrecht, 1924). [Rekeningen VI]

Deel II – nalezing (Utrecht, 1929). [Rekeningen VII]

Deel III – inleiding (Utrecht, 1939). [Rekeningen VIII]

J.W. Zondervan, De grafelijke bede in Zeeland van 1308, in: *Spelerieë. Verschenen ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de Afdeling Zeeland van de Nederlandse Genealogische Vereniging* (Kapelle, 1992). [Grafelijke bede]

Wapenboeken

Michel Pastoureau et Michel Popoff, *L'armorial Bellenville* (Lathuile – Haute-Savoie, 2004). Met een facsimile van het wapenboek. [Wapenboek Bellenville]

Jan van Helmont, *Gelre B.R. Ms. 15652-56*. (Leuven, 1992). Een zwart-wit reproductie van het wapenboek Gelre met inleiding en registers. [Wapenboek Gelre]

Internet

Registers van de Hollandse grafelijkheid, 1299-1345. Bewerking van ruim 3.500 oorkonden openbaar te raadplegen op de website van het Huygens ING (www.huygens.knaw.nl).

Repertoria op de leenkamers. Alle bewerkingen (repertoria) van leenkamers, ook de niet gepubliceerde, zijn voor iedereen openbaar te raadplegen op de Hollandse Genealogische Databank (www.hogenda.nl) onder het kopje *leenkamers*.